

de Strandloper

48e jaargang • nummer 1

maart 2016

50

1966-2016

Vereniging voor Natuur
& Vogelbescherming
Noordwijk

foto: René van Rossum

VERENIGING VOOR NATUUR- EN VOGELBESCHERMING NOORDWIJK

Bestuur

J. Eisenga (Jaap) voorzitter, Bremkant 46, 2203 NG Noordwijk voorzitter@strandloper.nl
G.C.H.A. Hageman (George), secretaris, Van Struykstraat 27, 2203HC Noordwijk 071-3617510
secretaris@strandloper.nl
K. Vegter (Koene), penningmeester, Golfweg 39, 2202 JH Noordwijk penningmeester@strandloper.nl
A. Swanen (Anneke), Waterkers 69, 2231 DN Rijnsburg a.swanen@ziggo.nl
S. van der Meij (Sam), Voorhousterweg 75a, 2231 ND Rijnsburg spardrop@gmail.com
P. Sonius (Petra) p.sonius@gmail.com

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.

Rekeningnummer: NL39INGB0002573795 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.
Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een acceptgiro meegestuurd.

LEDENADMINISTRATIE

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: K. Vegter, Golfweg 39, 2202 JH Noordwijk
penningmeester@strandloper.nl

DE STRANDLOPER

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk. Oplage: 600 exemplaren.

De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij.

Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk

of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com of redactie@strandloper.nl

Bezorging: Jan Jacobs, Prins Bernardstraat 7, 2202 LD Noordwijk, Telefoon: 071-3610396

jan-jacobs@ziggo.nl

Homepage vereniging: <http://www.strandloper.nl>

Het laatst verschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn ook te downloaden vanaf onze website.

JAN VERWEY NATUURCENTRUM

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilverschoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.

Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres:

janverweycentrum@strandloper.nl

Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de bijgesloten agenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.

Druk: Multicopy, Katwijk

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 48e jaargang nummer 3: 15 mei 2016

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

INHOUD:

Voorplaat: <i>foto René van Rossum</i>	pag. 1
Activiteitenagenda, <i>George Hageman</i>	pag. 4
Bestuursmededelingen, <i>George Hageman, Jaap Eisenga</i>	pag. 6
Jaarverslag 2015, <i>George Hageman, Jaap Eisenga</i>	pag. 9
Jaarrekening 2015, Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, <i>Koene Vegter</i>	pag. 14
Uitnodiging voor de jaarvergadering 2016, <i>George Hageman</i>	pag. 16
Voor aankondiging Waddenweekend 2016, <i>Ruurd Eisenga</i>	pag. 17
Natuurguidsenopleiding IVN Leiden, <i>Nel Nooijen</i>	pag. 17
Een lift voor een lid, <i>George Hageman</i>	pag. 17
Verslag AWD Broedvogeltellingen 2015, <i>Jan Jacobs</i>	pag. 18
Broedvogelinventarisatie AWD Wolfsveld 2015, <i>Koene Vegter</i>	pag. 20
Hoekgatterduin, resultaten BMP 2015 vergeleken, <i>Leo Schaap en George Hageman</i>	pag. 22
Midwinterflora, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 26
Bijzondere planten in de Duin- en Bollenstreek in 2015, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 27
Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek, <i>Wim Kuijper en Jelle van Dijk</i>	pag. 32
• Bert Jansen 2015. <i>Veldgids Slakken en mossels - land en zoetwater</i>	
• Klaas van Dort, Bas van Gennip & Deirdre de Bruyn 2015. <i>Basisgids Mossen</i>	
Waarnemingen oktober, november en december 2015, <i>Peter Spierenburg</i>	pag. 34

KIEVIET

Foto: René van Rossum

Vogelbescherming Nederland en Sovon hebben het jaar 2016 uitgeroepen tot jaar van de Kievit. Dat betekent dat het niet goed gaat met deze soort. Het aantal broedparen wordt nog geschat op ruim 150.000, maar dat is 40% minder dan in 1990.

In Friesland, toch een echte kievitenprovincie, is de stand in deze eeuw met bijna 20% teruggelopen. Hiermee volgt de Kievit de negatieve trend bij andere weidevogels zoals Grutto en Scholekster.

Ook de Kievit redt het niet in onze moderne graslanden. Eind maart zitten ze al te broeden. Maar met een broedtijd van vier weken, gevolgd door vier weken waarin de jongen vliegvlug moeten worden, redt de Kievit het niet meer.

Vroege legsels kunnen vernield worden door de mestinjector en de jongen gaan nog niet de lucht in als de maaimachine begin mei verschijnt. Verder is de voedselsituatie voor Kieviten slechter geworden.

Kieviten houden van een bloemrijke grasmat met veel insecten en andere klein spul. De moderne 'raaigrasakkers' hebben wat dat betreft weinig te bieden. Alleen bij agrarisch natuurbeheer en in reservaten brengen Kieviten nog jongen groot.

Naast de modernisering van het veebedrijf speelt ook de toegenomen predatie een rol. Buizerds, Torenavalken, Blauwe Reigers, Ooievaars, Zwarte Kraaien en Vossen lusten allemaal wel een jonge weidevogel.

Kortom, er worden tegenwoordig veel te weinig jongen groot gebracht om de populatie op peil te houden.

Jelle van Dijk

ACTIVITEITENAGENDA

INLOOPOCHTENDEN

Zaterdag 2 april 10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 7 mei 10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 4 juni 10.00 – 12.00 uur

ALGEMENE LEDENVERGADERING

Vrijdag 18 maart
Aanvang: 20.00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum
Agenda: zie elders in deze Strandloper. Aansluitend is er een lezing: het (liefdes)leven van de Ooievaar

OPENING JUBILEUMJAAR EN TENTOONSTELLING “NATUUR DOOR DE OGEN VAN KUNSTENAARS”

Zaterdag 9 april
Zaal open: 14.30 uur Plaats: Jan Verwey
Natuurcentrum, Zilverschoon 20
Burgemeester Rijpstra zal om 15.00 uur
het jubileumjaar en de expositie openen.
Bovendien gaat de film over de
vereniging in première.

JEUGDACTIVITEITEN

De jeugdactiviteiten zijn bestemd voor de jeugd van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld. De kosten bedragen € 1 per kind. Deelnemen is alleen mogelijk na aanmelden via het e-mail adres: jeugdnatuurclub@strandloper.nl. Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groeps grootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf!

De meeste binnenactiviteiten van de jeugdclub vinden plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20 in Noordwijk.

STERREN EN PLANETEN

Vrijdag 4 maart
Tijd: om 19.00 uur verzamelen bij de Northgohal; terug om ca. 21.00 uur
In De Zilk bezoeken wij de sterrenwacht Foucault. Ijsbrand en Henny van Straalen laten ons d.m.v. een planetarium en een imposante sterrenkijker kennismaken met het heelal. Bij helder weer zijn op deze avond o.a. de maan en Jupiter goed te zien. Mocht het toch bewolkt zijn, dan komt de beeldpresentatie goed van pas.

INSECTENHOTEL MAKEN

Zaterdag 9 april - tijdens de Open dag in het Jan Verwey Natuurcentrum
Tijd: tussen 15.30 en 18 uur is er voor de kinderen de mogelijkheid om een insectenhotel te maken. Met holle stengels gaan we aan de slag. Hang het op een warme en zonnige plek in je tuin en je zult zien hoe snel het bewoond is door allerlei nuttige insecten. Ook is er die middag een prijsvraag waarmee je een excursie voor jou en je vriendjes kunt winnen! Tot ziens op de Open dag!

KAMPEERNACHT IN NIEUW LEEUWENHORST

Zaterdag/zondag 21-22 mei
Tijd: precieze tijden volgen nog
Wat is er spannender dan kamperen in een bos? In het Leeuwenhorstbos gaan we de nacht doorbrengen op het natuurkampeerterrein. Er worden spelletjes gedaan, er is een speurtocht, we gaan de boswachter helpen en 's avonds met batdetectors de jagende vleermuizen zien en horen. En nog veel meer! Tent, slaapzak en warme kleding heb je nodig. Verdere details horen jullie na aanmelding.

EXCURSIES

Het algemene e-mail adres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is:
excursies@strandloper.nl

Landje van Geijssel ©Pim Julsing vogelkijkhut.nl

LANDJE VAN GEIJSEL EN WAVERHOEK

Zaterdag 12 maart
Tijd: 8.00 - 12.00 uur Plaats: vertrek Northgohal
In maart verzamelen zich duizenden Grutto's op het ondergelopen Landje van Geijssel bij Ouderkerk a/d Amstel voordat ze zich over de omringende graslanden verspreiden om te broeden. Natuurlijk zijn hier ook andere steltlopers (Scholekster, Kemphaan, Tureluur) en veel eenden te zien. Landschap Noord-Holland heeft hier een schuur opengesteld voor bezoekers, zodat je er altijd beschutting kunt vinden. Hierna bezoeken we het moerasgebied Waverhoek. Opgeven bij Jos Zonneveld (071-3620336) of via excursies@strandloper.nl

WANDELING WOESTDUIN EN LEYDUIN BIJ VOGELENZANG

Zaterdag 16 april
Tijd: 8.00 - 12.00 uur Plaats: vertrek Northgohal
In april laten de bosvogels zich goed zien en horen (Boomklever, mezen, spechten) en ook zijn er al heel wat bloeiende planten te zien zoals Bosanemoon, Speenkruid en Groot hoefblad. Bovendien staan hier bijzondere stinsenplanten. Opgeven bij Frank-Peter Scheenstra (0252-377733) of via excursies@strandloper.nl

De Groen Jonker foto: George Hageman

VOGELEXCURSIE GROENE JONKER

Zaterdag 28 mei

Tijd: 8.00 - 12.30 uur Plaats: vertrek Northgohal

De Groene Jonker is een prachtig, vogelrijk moerasgebied, zo'n 10 jaar geleden aangelegd op akkerland ten noorden van Noorden. Natuurmonumenten heeft een mooi pad door het zuidelijke deel aangelegd waardoor je een goede kans hebt op soorten als Zwarte Stern, Purperreiger, Lepelaar, Snor, Blauwborst, Bruine Kiekendief en Geoorde Fuut. Opgeven bij Jos Zonneveld (071-3620336) of via excursies@strandloper.nl

THEMADAG OFFEM

Zaterdag 4 juni

Tijd: 10:00 tot 14:00 uur

Slootjesexcursie langs de Varkensboslaan achter landgoed Offem. Wandeling onder leiding van een gids door landgoed Offem. Met medewerking van o.a. Wim Kuijper, Annet de Willigen en Hein Verkade.

LEZINGEN

Elke laatste vrijdag van de maand in voor- en najaar vindt een lezing plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, adres: Zilverschoon 20. Voor deze vaste vrijdagavondlezingen geldt:

- De toegang is gratis. De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol = vol
- Wie zeker wil zijn van een plaatsje kan dit voor 2 euro per persoon reserveren via lezingen@strandloper.nl (Gepast) betalen aan de deur.

NB. De toegangskaarten voor de eventuele extra lezingen die we organiseren met Boekhandel Van der Meer en de Bibliotheek Noordwijk zijn verkrijgbaar bij de boekhandel, in de bibliotheek en op de avond zelf aan de zaal. De kosten daarvoor zijn € 5 per kaartje. Je kunt de kaartjes hiervoor niet reserveren via het lezingen-email adres. Dat is alleen voor de vaste vrijdagavondlezingen.

Foto: Caroline Walta

HET (LIEFDES)LEVEN VAN DE OOIEVAAR

Vrijdag 18 maart

Aanvang: aansluitend aan de Algemene ledenvergadering, ca. 20.30 uur

Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20
Over het weer zeggen we: 'maart roert zijn staart', maar deze maand betekent vooral roerige tijden voor de Ooievaar. De paren gaan hun nest bezetten en er zijn altijd kapers op de kust. Het verdedigen van het territorium blijft gedurende het hele broedseizoen een belangrijke taak, naast het verzorgen van de opgroeiende jongen, die van kuiken tot vliegvlugge vogel in 2 maanden zo'n 16 kilo voedsel verorberen. Doordat Ooievaars zo 'open' nestelen, zijn hun activiteiten goed te bestuderen. Dit is iets wat **Caroline Walta** nu zo'n 5 jaar doet. Buiten kantooruren brengt ze heel wat uren bij de Haagse nesten door. In juni klautert ze op ladders en over daken om de jongen te (helpen) ringen, want er is nog weinig bekend over de overleving van de Ooievaar in de stad. Tijdens deze lezing vertelt ze over een jaar uit het ooievaarsleven aan de hand van zelfgemaakte foto's en over het opzetten van het ringproject in Den Haag in samenwerking met o.a. de Haagse Vogelbescherming en Stichting Ooievaars Research & Knowhow.

Thema dag Offem 4 juni foto: George Hageman

Ijsduiker Haagse binnenstad met Amerikaanse rivierkreeft.
Exoten in Nederland: aanwinst of verstoring?

foto: Jan Hendriks

JUBILEUMLEZING: "NATUURLIJK EVENWICHT" DOOR ARJAN POSTMA

Vrijdag 22 april

Aanvang: 20.00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk

Arjan Postma is freelance boswachter, televisiepersoonlijkheid en enthousiast natuurverteller.

Bij programma's zoals 'De wereld draait door' en 'RTL late night' weet hij met zijn levendige manier van vertellen de natuur dichterbij te brengen.

De mens houdt zich graag bezig met het in stand houden of het bereiken van het natuurlijk evenwicht, misschien zelfs wel een beetje té veel. Veel mensen denken te weten wat het beste is voor de natuur; Arjan heeft hier ook zo zijn mening over. Deze deelt hij graag met u! Na de pauze gaat hij hierover graag met u in discussie.

BESTUURSMEEDEDELINGEN MAART 2016

Nieuwjaarsreceptie foto: George Hageman

Op zondag 10 januari was het weer gezellig druk op de nieuwjaarsreceptie van onze vereniging. Voorzitter Jaap Eisenga hield een korte presentatie, waarbij hij zichzelf als nieuwbakken voorzitter voorstelde. Daarna een terugblik op de activiteiten van 2015 en een vooruitblik op het jubileumjaar 2016. Na een dankwoord aan alle vrijwilligers besloot Jaap Eisenga zijn toespraak met een Gelukkig Nieuwjaar voor alle aanwezigen. Dinsdag 24 november 2015 heeft het voltallige College van B&W een werkbezoek gebracht aan het Jan Verwey

Werkbezoek B&W Noordwijk foto: George Hageman

Natuurcentrum. Het College werd ontvangen door het bestuur, aangevuld met enkele inhoudelijke experts: Jelle van Dijk, Hein Verkade en Leo Schaap. Allereerst hield voorzitter Jaap Eisenga een presentatie over de vereniging: Wie zijn we, wat vinden we belangrijk en wat doen we. Hij gaf een kort overzicht van de activiteiten die vanuit de vereniging worden ondernomen: natuureducatie aan schoolkinderen, jeugdactiviteiten, excursies, lezingen, cursussen, onderzoek, publicaties en belangenbehartiging voor de natuur in Noordwijk. Daarna was er gelegenheid met de leden van het College van gedachten te wisselen over een natuurvriendelijk beleid in de gemeente (bv. nestgelegenheid voor Gierzwaluwen), de ecologische zone, de realisatie van het strandreservaat Noordvoort, het Milieu Overleg Duin- en Bollenstreek en het Natuurbeleidsplan. Met belangstelling en instemming werd er kennis genomen van de activiteiten die onze vereniging onderneemt. Diverse voornemens werden uitgesproken.

Inloopochtend i.v.m. botje Reuzenalk foto: George Hageman

De ontdekking van een klein botje van een uitgestorven vogel is niet onopgemerkt gebleven in Noordwijk. Tijdens de extra inloopochtend op zaterdag 19 december kon iedereen het botje van de Reuzenalk met eigen ogen zien. Ca. 60 belangstellenden luisterden aandachtig naar de leuke presentatie van Bram Langeveld, paleontoloog en

“ontdekker” van het botje, dat in 2003 door Johan Passchier op het Noordwijkse strand werd gevonden. Er was een vitrine met fossielen uit de ijstijd, gevonden langs de Nederlandse kust. Diverse mensen hadden zelf botten meegenomen, die ze op het strand gevonden hadden. Daartussen ontdekte Bram Langeveld skeletdelen van een Wolharige neushoorn en een Wolharige mammoet. Een geslaagde ochtend met een grote opkomst, mede dankzij de ruime publiciteit in het Leidsch Dagblad en de lokale nieuwsbladen.

Iedereen kent inmiddels de voor- en najaarsvogelcursussen, gegeven door Dineke Kistemaker. Vele beginnende vogelaars zijn door haar ingewijd in het kijken en luisteren naar vogels. Oud-leerlingen hadden gevraagd om een “opfriscursus”. Binnen no time was de cursus volgeboekt: 30 personen hebben zich aangemeld. De cursus bestaat uit een theorieavond en drie veldexcursies.

Op zaterdag 9 januari werd voor de tweede keer een inloopmiddag gehouden, voor jeugd en hun ouders. Enkele gezinnen werden enthousiast rondgeleid en wegwijs gemaakt in het Jan Verwey Natuurcentrum. In ons natuurcentrum is veel te doen voor kinderen. Met behulp van een vragenlijst over onze prachtige landschapskanten kom je veel te weten over de natuur rondom Noordwijk. Ook kunnen er diverse leuke natuurspellen gedaan worden. Daarnaast is er niet alleen voor kinderen veel te ontdekken, maar hebben we ook informatie voor ouders en leerkrachten over de Jeugd natuurclub en de diverse mogelijkheden wat betreft excursies voor (basis)scholen. Deze activiteiten kunnen wij zowel binnen in het natuurcentrum als buiten in het bos, duin of op het strand organiseren; tevens is er informatie over hoe u begeleider kunt worden. Kom ontdekken wat de vereniging te bieden heeft voor kinderen.

Microbiologie van Nico Guijt foto: Mariska de Graaff

Voor de jeugd van onze vereniging was er nog meer te beleven. Op 23 januari werd door microscopen gekeken naar bacteriën. Microbioloog Nico Guijt begon met te vertellen wat een bacterie nu eigenlijk is en vertelde er gelijk een aantal opmerkelijke en leuke weetjes bij. Wist u bijvoorbeeld dat iedereen elke dag ruim een kilo aan bacteriën meesjouwt? Bacteriën bleken niet alleen te zorgen voor het krijgen van ziektes, maar bleken ook goede dingen te doen, zoals tegen ziekteverwekkers vechten, yoghurt maken en ze helpen zelfs in het

verteringssysteem! Elf enthousiaste kinderen hadden een heel leuke en leerzame ochtend. Op 13 februari mocht de jeugd weer braakballen uitpluizen. Zo kwamen ze erachter wat een hongerige uil allemaal naar binnen werkt, met huid en haar.

Excursie Zeeuwse Delta 29-12-2015 foto: Wil Heemskerk

Tussen Kerst en Oudjaar wordt elk jaar een bezoek gebracht aan het Deltagebied, voorheen ook wel de “ganzexcursie” genaamd. Op 29 december togen 20 vogelaars richting Zeeland. De route ging van Stellendam naar de poldertjes van Goedereede, doorgaans een interessant ganzengebied, maar op deze dag geen gans te zien. Op de Brouwersdam mooie waarnemingen: mannetje IJseend, tientallen Brilduikers en Middelste Zaagbekken, een groepje Kuifduikers en enkele groepjes Geoorde Futen. Ook Roodhalsfuut, Zwarte Zee-eend en enkele Roodkeelduikers werden door de telescoop herkend. In de werkhaven aan de Noordzezijde van het eiland Neeltje Jans werd binnen een minuut de hier al weken verblijvende Zwarte Zeekoet gevonden. De vogel was langer onder dan boven water. In het Veerse Meer werkte een IJsdruiker goed mee door naar de wal toe te zwemmen. Voor iedereen prachtig te zien! Op een akker ontdekte Jelle van Dijk twee rustende slechtvalken, wat een mooi besluit was van deze geslaagde excursie.

De excursie van 30 januari naar de Randmeren moest helaas vanwege regen afgelast worden.

Lezing Wim Broekhof foto: George Hageman

De lezingen trokken weer veel belangstelling. Op 27 november 2015 vertelde Wim Broekman over zijn avonturen op het schiereiland Kamchatka. Het schiereiland is vooral bekend vanwege de vele vulkanen en de beren. Voorzien van spaarzaam commentaar vertoonde Broekman foto's van de natuur, tegen het

Woestijntapuit in de Elsgeesterpolder foto: Jos Zonneveld

grillige decor van een door vulkanen gevormd landschap met prachtige kleuren, als ware het abstracte kunstwerken. Na de pauze nam zijn vrouw het over en speelden de beren de hoofdrol. Al met al kregen de 80 belangstellenden een goede indruk van het ongerepte natuurschoon en daarnaast het besef dat reizen niet altijd over rozen gaat.

Op 29 januari ging de lezing over een vreemde vogel: het Moluks Grootpoothoen. Bioloog Kees Hey, kent deze vogel na vele jaren veldwerk als geen ander. Op geanimeerde wijze wist hij te vertellen over de bijzondere manier van voortplanten van deze vogel, die niet haar eigen eieren uitbroedt, maar dat laat doen door zonnewarmte, diep onder het warme zand.

Inmiddels loopt deze zeer zachte winter bijna ten einde. In de natuur werd de lente al vroeg aangekondigd. Op 16 december meldde Jelle van Dijk bloeiend Speenkruid langs de Offemweg. Ook sommige vogels waren “de weg kwijt”. Eind november zat er een Woestijntapuit in de Elsgeesterpolder, een nieuwe vogelsoort voor ons gebied. Normaal overwintert deze vogel op het Arabisch Schiereiland en in India. In de Haagse binnenstad was gratis een druk foeragerende IJsdruiker te zien en menige vogelaar betaalde €5,- entree om in Hoogwoud de Roodkeelnachtegal vast te leggen. Hein Verkade spotte op het Noordwijkse strand een meeuw met een witte ring, die afkomstig bleek uit Rusland, net als de Roodborst die bij Jelle van Dijk werd bezorgd.

Op 18 maart vindt de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering plaats van 20-20.30 uur. Elders in deze Strandloper vindt u de agenda. Aansluitend volgt de lezing over de Ooievaar.

Op 9 april zal de feestelijke opening van het jubileumjaar plaatsvinden in het Jan Verwey Natuurcentrum. Burgemeester Rijpstra zal de officiële opening verrichten. Er is een open dag, er wordt een tentoonstelling geopend met kunstwerken, geïnspireerd door de natuur en er gaat een korte film over de vereniging in première. Begin april verschijnt een speciale jubileumeditie van de Strandloper met het volledige programma.

Noteer in uw agenda: **9 april**

Namens het bestuur,
George Hageman, secretaris

De IJsdruiker in Den Haag foto: Jan Hendriks

JAARVERSLAG 2015 - VERENIGING VOOR NATUUR- EN VOGELBESCHERMING NOORDWIJK

De Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk (VNVN) wil de prachtige, maar ook kwetsbare natuurgebieden en landgoederen rondom Noordwijk behouden en iedereen de mogelijkheid bieden er meer over te leren en ervan te genieten.

Om dit te bereiken doen we onderzoek, organiseren we educatieve activiteiten, geven we informatie over de natuur en behartigen we de belangen van de natuur in Noordwijk en omgeving. Daarnaast vinden wij ook de sociale functie van onze vereniging zeer belangrijk: gezamenlijk dingen ondernemen en van elkaar leren.

BESTUUR

Het bestuur is in 2015 tien keer bij elkaar gekomen. De samenstelling van het bestuur veranderde in maart 2015. Peter Spierenburg droeg de voorzittershamer over aan Jaap Eisenga. Anneke Swanen stelde zich nog voor een termijn van drie jaar herkiesbaar en Petra Sonius trad als nieuw lid toe tot het bestuur. De samenstelling van het bestuur:

- Jaap Eisenga	voorzitter, lezingen,
- Koene Vegter	penningmeester
- George Hageman	secretaris
- Anneke Swanen	pr en contact bibliotheek
- Sam van der Mey	jubileumcommissie
- Petra Sonius	audiovisuele zaken

ONTWIKKELING LEDENBESTAND

Het ledenbestand groeide in 2015 naar 593 leden. Dat was met name te danken aan de vogelcursussen, die Dineke Kistemaker organiseerde. De laagdrempelige cursussen trekken jaarlijks nieuwe enthousiastelingen, die de vereniging nog niet kennen of die geen actief lid zijn.

JUBILEUM IN 2016

Ter voorbereiding op de viering van het 50-jarig jubileum in 2016, is begin 2015 een speciale jubileumcommissie ingesteld.

De commissie heeft een mooi jubileumprogramma samengesteld.

Het jubileumjaar wordt op 9 april 2016 geopend door Burgemeester Rijpstra. Begin april verschijnt een speciale Jubileumeditie van de Strandloper, waarin u het volledige programma vindt.

ONDERSCHIEDINGEN

Op 30 oktober werd ons erelid Kees Verweij koninklijk onderscheiden. Tijdens de presentatie van zijn boek "van dam tot wurft", in museum Veldzicht, benoemde burgemeester Rijpstra hem tot lid in de Orde van Oranje Nassau. Hij reikte hem de onderscheiding uit vanwege zijn jarenlange inzet voor diverse verenigingen. Ook in onze vereniging heeft hij vele functies bekleed, waaronder die van voorzitter en secretaris.

Op 4 oktober is het pad, dat loopt door de tuin van de Oude Jeroenskerk, genoemd naar de maker van de natuurtuin: Willem Dieleman. In 1989 begon hij met de aanleg van de

natuurtuin, waarin inmiddels een schat aan wilde planten en bloemen te vinden is. Het bord werd door de maker zelf onthuld: Willem Dieleman Pad.

JAN VERWEY NATUURCENTRUM EN EDUCATIE

Het beheer van het Jan Verwey Natuurcentrum is in handen van Wim Plaatzer. De coördinatie van de agenda van het Jan Verwey Natuurcentrum en de afstemming hierover met de bibliotheek ligt bij Anneke Swanen. Tijdens lezingen zorgt Gerry van der Plas voor de catering.

De inloopochtenden op elke eerste zaterdag van de maand lopen goed. Leden komen langs om waarnemingen uit te wisselen en een kopje koffie te drinken. Er zijn vrijwilligers aanwezig om informatie te geven aan bezoekers. Omdat de vereniging in hetzelfde pand gevestigd is als de bibliotheek kunnen bezoekers van de bibliotheek makkelijk binnenlopen bij het Jan Verwey Natuurcentrum.

In september was er voor het eerst een inloopmiddag op zaterdag voor ouders en kinderen. Er was meteen belangstelling en het plan is om dit een paar keer per jaar te organiseren.

De Educatieve werkgroep ontving verschillende scholen. Negen groepen (254 kinderen) bezochten het Jan Verwey Natuurcentrum. De schoolkinderen leren zo spelenderwijs over de natuur.

Het inmiddels traditionele Herfstnatuurspel in het Leeuwenhorstbos was ook dit jaar weer een succes. Ondanks het slechte weer kwamen nog een honderdtal kinderen van basisscholen uit Noordwijk en Noordwijkerhout en hun begeleiders naar het bos voor een speurtocht. Met dank aan gastheer Zuid-Hollands Landschap en de Stichting Baalbergenfonds en natuurlijk alle vrijwilligers.

*Paddenstoelen excursie
Foto: Annet de Willegen*

De Jeugd natuurclub richt zich op kinderen in de leeftijdscategorie 6-12 jaar, die interesse hebben in de natuur. En dat zijn er aardig wat.

Er waren excursies met als thema weidevogels, vleermuizen, zeediertjes, paddenstoelen en de duinen; achter het landgoed Offem werd weer met een schepnetje in de slootjes gezocht naar diertjes.

In voor- en najaar is weer een vogelcursus gegeven door Dineke Kistemaker, bestaande

uit drie theorieavonden en drie buiten-excursies. Ook dit jaar was er weer veel animo.

LEZINGEN EN EXCURSIES

In 2015 werden zes reguliere lezingen georganiseerd. Er waren drie extra lezingen, waarvan 2x in samenwerking met Boekhandel van der Meer en de Bibliotheek Bollenstreek: in januari vertelde Menno Schilthuizen over “Darwins Peepshow”, in april vertoonde Rolf Roos plaatjes

Midas Dekker foto: George Hageman

uit zijn, inmiddels bekroonde, boek “Niet zonder elkaar”, over bloemen en insecten. Midas Dekkers wist in november een volle zaal te boeien met het verhaal over de Thigmofiel. De reguliere lezingen op de 4^e vrijdag van de maanden januari, februari en maart werden weer goed bezocht. In januari hield Fred van Wijk een lezing over Canada met o.a. spectaculaire beelden van Orca's. In februari vertelde Raymond Klaassen zeer boeiend over vogeltrek en het gebruik van geolocators bij het onderzoek. In maart gaf Tim Hofmeester een lezing over de resultaten van zijn promotieonderzoek naar de levenscyclus van de teek, een beestje dat grote gevolgen kan hebben voor onze gezondheid.

Ook de najaarslezingen trokken elke keer weer ca 60 belangstellenden: Van oerknal tot leven (Rob van den Berg), de Rotgans (Wim Tijsen) en Kamchatka (Wim Broekman).

In 2015 werden twaalf excursies georganiseerd. Ervaren vogelaars delen hun kennis en helpen vogels op naam te brengen. Het is een mooie manier om kennis te maken met andere leden en tegelijk iets over de natuur te leren. Vogelexcursies hadden als bestemming: Oostvaardersplassen, Polders Poelgeest, Tiengemeten, Zuidlaardermeer (weekend), de Zuidpier van IJmuiden

Waddenweekend 2015 Terschelling foto: GH

(afgelast ivm het weer) en het noordelijk Deltagebied. Wandelexcursies gingen naar de Amsterdamse Waterleiding Duinen, Oud Poelgeest, het Bos van Hillegom en de Vosse- en Weerlanerpolder, Laarzenpad Wassergeest en het Jac. P. Thijssepad Amstelveen. De jaarlijkse Waddenexcursie ging dit jaar naar Terschelling, waar door 26 deelnemers 100 soorten vogels werden gespot. De waarnemers tijdens de Eurobirdwatch op 3 oktober hadden een slechte dag qua vogeltrek. Dat er na drie uur intensief waarnemen toch maar 1211 vogels (40 soorten) waren geteld, had alles te maken met de ongunstige weersomstandigheden. Het nieuw gekozen waarneempunt aan het eind van de Kon. Astridboulevard trok wel veel belangstellenden (30).

Eurobirdwatch op de Zuid-Boulevard foto: GH

ONDERZOEK

Onderzoek blijft een belangrijke pijler voor de VNVN. Regelmatig worden tellingen gedaan om data te verkrijgen over de vogelstand in polder, bos, duin en op het strand of over de vogeltrek. Dergelijke waarnemingen worden ter beschikking gesteld aan het landelijk waarnemingsnet. In elke Strandloper worden daarnaast opvallende waarnemingen besproken, onder redactie van Peter Spierenburg.

Het inventariseren van de broedvogels in de Amsterdamse Waterleiding Duinen (AWD), door diverse leden van onze vereniging, is een belangrijke informatiebron voor langlopend vogelonderzoek. De gegevens worden digitaal ter beschikking gesteld aan SOVON (organisatie voor vogelonderzoek), waardoor landelijke trends kunnen worden gevolgd. In de wintermaanden tellen leden van onze vereniging éénmaal per maand de watervogels in onze omgeving en in de AWD.

Hein Verkade telt al langere tijd de vogels op het strand tussen de strandpalen 81 en 71: tussen de vuurtoren van Noordwijk en de provinciegrens van Noord-Holland. Ook telt hij al vele jaren de eenden op de vijver van Nieuw-Leeuwenhorst. Daarnaast worden Boerenzwaluwen en Gierzwaluwen in het broedseizoen intensief gevolgd en geteld.

Z	N	Z	N
Rookeelduiker	1	Middelste Zaagbek	2
Fuut	3	Kiddeleeuw	105
Aalscholver	2	Stormmeeuw	15
Grauwe Gans	3	Zilvermeeuw	80
Smient	1	Grote Marstrandmeuw	1
Bruilduiker *	5	Bruilvis *	1

Totaal: 328 exemplaren, 12 soorten, 1:00 uren
Ter plaatse: Fuut 9, Aalscholver 1, Smient 5

Net = Opmerkelijke waarneming (schaarse of zeldzame vogelsoort of hoog aantal)
* = Extra informatie ingevuld (bereik mussen over soortnaam)

Opmerking: Geen visag.

Ook wordt er gekeken naar de vogels die over zee vliegen en vanaf het strand met kijker en telescoop waargenomen kunnen worden. Vanuit een speciale “zeetrekhut” wordt er vrijwel dagelijks door Jelle van Dijk en anderen geobserveerd. De gegevens worden digitaal vastgelegd in een landelijke database.

De Nationale Tuinvogeltelling 2015

ZATERDAG 17 Januari
ZONDAG 18 Januari

TEL OOK MEE!

In januari publiceerden de lokale kranten weer over de Nationale Tuinvogeltelling. Voor Noordwijk verzamelde Jelle van Dijk de telgegevens van de Noordwijkse tuinen. De tuinvogeltelling is een laagdrempelige manier om bij inwoners interesse te wekken voor vogels en vogels tellen. Een aantal leden werkt mee aan het Atlas project van SOVON. In het Nederlandse en Europese natuurbeleid is grote behoefte aan actuele en nauwkeurige gegevens over verspreiding en aantallen van vogels. Tellers van de VNVN leveren een bijdrage aan deze Atlas van alle Nederlandse broedvogels en wintergasten.

Op twee mooie zomeravonden in juni heeft een groep van 22 vogelaars een simultaantelling gedaan van baltende houtsnippen in het Langeveld en het aangrenzende deel van de Amsterdamse Waterleiding Duinen. Zo kunnen op een betrouwbare manier gegevens verzameld worden over deze moeilijk te inventariseren soort.

PUBLICATIES

In het kwartaalblad de Strandloper was aandacht voor uiteenlopende onderwerpen zoals reisverslagen, onderzoeken, informatie over aanwinsten van de Jan Verwey Bibliotheek. Het blad werd in 2015 vier keer verspreid naar zo'n 580 leden, in full color.

Van de hand van Jelle van Dijk verscheen een aantal uitgebreide artikelen over “de Natuur rond het Oosterduinse Meer”, over het landgoed Oud-Leeuwenhorst, en over “De verwildering van tuinplanten”. Opmerkelijk was de publicatie van een artikel over een “zeldzaam” mos, dat vooral op campings groeit: gestekeld blaasjesmos. Jelle van Dijk haalde hiermee de landelijke Pers.

Hein Verkade schreef in de Strandloper over “het nut van kleurringen” en over de inventarisatie van de Huismus in Noordwijk-Binnen.

Bram en Johan met “het botje”. Foto: Mariska de Graaff

In december publiceerde het Leidsch Dagblad groots de ontdekking van een nieuwe vogelsoort voor Noordwijk: de inmiddels uitgestorven Reuzenalk. Bram Langeveld en Johan Passchier (vinder van het botje) schreven erover in de Strandloper en trokken een volle zaal tijdens een extra inloopochtend, waarbij mensen zelf gevonden fossielen en botten mee mochten nemen.

Van het boek “tussen Tulpen en de Zee” dat eind 2011 verscheen, zijn dit jaar nog ca. 100 exemplaren verkocht. Van de oplage van 2000 zijn er nu nog ca. 200 over.

De website www.strandloper.nl publiceert dagelijks het laatste nieuws over de natuur in de buurt, foto's van leden, verslagen van excursies en informatie over activiteiten.

Het aantal bezoekers van de website bedraagt op doordeweekse dagen 70 à 80 per dag. In het weekend is het aantal bezoeken altijd hoger: ca. 100 bezoekers per dag.

De Facebookpagina groeide van 160 naar 256 ‘likes’ in 2015. De populairste berichten waren onder andere: Stem op het strandreservaat, uitvliegende Gierzwaluw (Hein Verkade), Kwak (Jos Zonneveld), Blauwstaart (Jan Hendriks), Goudhaantje (Rene van Rossum), bericht over bezoek B&W en het bericht over de Reuzenalk.

NATUURBELEID

De vereniging hecht veel belang aan samenwerking met de gemeente Noordwijk. Onze intentie is om door samenwerking en overleg meer en meer kwalitatieve natuur te realiseren in en om Noordwijk. Elk kwartaal vindt er overleg plaats over het Natuurbeleidsplan van Noordwijk.

Op 24 november bracht het voltallige college van B & W een werkbezoek aan het Jan Verwey Natuurcentrum. Voorzitter Jaap Eisenga liet in een presentatie zien welke activiteiten de vereniging ontplooit en er was gelegenheid om vragen te stellen en standpunten uit te wisselen.

Onze vereniging heeft, samen met de vogelwerkgroep en IVN Zuid-Kennemerland, een prijs van €10.000 ontvangen uit het Eneco Luchterduinenfonds voor de voorbereiding van de realisering van het strandreservaat Noordvoort. Met de betreffende wethouder vindt afstemming plaats.

Het project Noordvoort is een initiatief van Hoogheemraadschap Rijnland, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat, Waternet en de gemeenten Noordwijk en Zandvoort. We werken hierin samen met de Vogelwerkgroep Kennemerland en IVN Kennemerland. Namens onze vereniging zijn Leo Schaap en Jaap Eisenga betrokken bij de voortgang van het project.

De Gemeente is in het gelijk gesteld door de rechter over het niet verlenen van een vergunning om met sulky's op het strand te trainen. Onze vereniging trad op als belanghebbende.

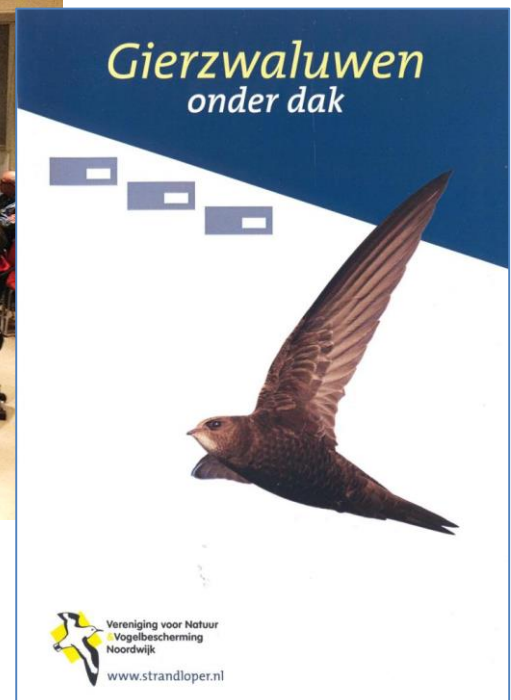

De vereniging heeft een brochure gemaakt voor partijen in de bouwsector om hen te stimuleren om in bouwprojecten nestgelegenheid voor Gierzwaluwen te realiseren. Door Hein Verkade is een presentatie gegeven voor gemeenteraadsleden, waarbij de brochure "Gierzwaluwen onder dak" is aangeboden. Inmiddels is er een positief besluit genomen over het bevorderen van nestgelegenheid in de vorm van speciale neststenen.

Als het gaat om natuurzaken die de gemeentegrenzen overschrijden, wordt de vereniging vertegenwoordigd in het MODB (Milieu Overleg Duin- en Bollenstreek) door Jelle van Dijk en Leo Schaap. Hierbij wordt vaak samengewerkt met de Stichting Duinbehoud.

Presentatie voor gemeenteraad Noordwijk door Hein Verkade
"Gierzwaluwen onder dak" foto: GH

OVERZICHT ACTIVITEITEN 2015

Jeugdactiviteiten	Excursies	Lezingen
Help de vogels de winter door (10/1)	Amsterdamse Waterleiding Duinen (24/1)	Darwins Peepshow – Menno Schilthuizen (16/1)
Braakballen uitpluizen (14/2)	Oostvaardersplassen (22/2)	Canada – Fred van Wijk (30/1)
“In het Jan Verwey Natuurcentrum” (14/3)	Polders Poelgeest en Oud-Poelgeest (21/3)	Vogeltrek ontrafeld – Raymond Klaassen (27/2)
Weidevogels op de fiets (11/4)	Bos van Hillegom en Vosse- en Weerlanerpolder (25/4)	Zoogdieren en teken – Tim Hofmeester (27/3)
Vleermuisexcursie (29/5)	Laarzenpad Wassergeest (16/5)	Bloemen en insecten – Rolf Roos (17/4)
Slootjesexcursie (27/6)	Tiengemetten (14/6)	Van oerknal tot leven – Rob van den Berg (25/9)
Op zoek naar zeediertjes (29/8)	Zuidlaardermeer (3/4/5 -7)	De Rotgans – Wim Tijsen (30/10)
Paddenstoelen (3/10)	Jac.P.Thijssepad Amstelveen (23/8)	Thigmofiel – Midas Dekkers (13/11)
Herfstnatuurspel (21/10)	Waddenexcursie Terschelling (11/12/13 -9)	Kamchatka – Wim Broekman (27/11)
Struinen in de duinen (21/11)	Eurobirdwatch (3/10)	
	Zuidpier IJmuiden (15/11)	
	Vogels in het Deltagebied (29/12)	

ONTWIKKELING LEDENBESTAND (LEDENAANTAL PER 1 JANUARI)

Overzicht ledenbestand 2016

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
NOORDWIJK	352	339	339	335	335	327	313	308	303	297	299	296	286	304	321	318	323	327	336	341	347
NOORDWIJKERHOUT, DE ZILK	34	34	37	39	37	38	38	36	35	38	42	44	45	45	45	47	46	46	47	49	47
KATWIJK	17	17	18	21	23	25	28	30	27	28	26	26	26	24	24	25	22	23	23	22	23
RIJNSBURG, VALKENBURG	15	17	16	14	13	12	12	12	13	13	17	19	20	20	20	20	19	19	19	20	20
LEIDEN E.O.	36	35	37	35	34	38	36	39	40	38	41	44	45	44	43	40	42	40	46	46	48
BOLLENSTREEK	57	55	58	59	60	59	62	61	60	64	71	70	73	71	79	83	80	79	76	77	78
ELDERS	34	33	36	36	37	38	39	34	34	33	34	40	42	40	41	43	39	36	32	32	30
TOTAAL	545	530	541	539	539	537	528	520	512	511	530	539	537	548	573	576	571	570	579	587	593

PLANNEN VOOR 2016

Een greep uit de plannen voor 2016:

- Stimuleren van vogel- en natuurvriendelijk beleid gemeente Noordwijk (Gierzwaluw, Huismus, Natuurbeleidsplan)
- Advies en ondersteuning aan de gemeente voor de verdere ontwikkeling van Noordvoort, om op termijn te komen tot een uniek strandreservaat in Nederland, aantrekkelijk voor de Drieteenstrandloper en voor zeehonden om te rusten.
- Aandacht voor vogels, die dicht bij de mensen staan: tuinvogels. Het tuinvogelproject voorziet onder andere in lokale informatie op de website, promotie via Facebook en de mogelijkheid om leden met een vogelrijke tuin om tips te vragen.
- Viering van het 50-jarig jubileum
- Stimuleren van deelname aan diverse landelijke initiatieven op het gebied van vogelbescherming zoals Tuinvogeltelling, Nationale vogelweek en Eurobirdwatch. De landelijke en lokale activiteiten versterken elkaar en bieden de mogelijkheid tot publiciteit.
- Blijvende inzet van Facebook om leden te informeren en gelegenheid te bieden voor interactie.
- Opfriscursus voor (beginnende) vogelaars.
- Renovatie/vervanging zeetrekhut.

George Hageman,
Secretaris

VERENIGING VOOR NATUUR- EN VOGELBESCHERMING NOORDWIJK JAARREKENING 2015

UITGAVEN	Begroting 2015	Exploitatie 2015	Begroting 2016
Bestuur/Algemeen	1.500	1.904	1.500
Activiteiten/Werkgroepen	5.000	7.483	5.000
Waddenweekend	3.000	2.765	3.000
Contributies derden	250	247	250
Strandloper/Website	9.500	9.081	9.500
Nieuwe Inrichting	1.500	1.460	1.000
JVN Energie/Onderhoud	7.500	5.699	7.000
JVN Huur	24.000	23.379	25.000
Jubileum			5.000
Batig saldo		223	
Totaal	52.250	52.241	57.250

INKOMSTEN

Contributies/Donaties	9.500	10.193	10.000
Diverse Inkomsten/Subsidie	10.000	11.360	10.000
Schenken/Legaten	p.m.	1.500	p.m.
Rente	500	487	500
Verkoop diversen	p.m.	940	p.m.
Waddenweekend	3.000	2.788	3.000
Strandloper Advertenties	450	420	450
JVN Inkomsten divers	800	1.174	800
JVN Huur	24.000	23.379	25.000
Nadelig saldo tlv Res. Jubileum			3.000
Nadelig saldo tlv Res. Publicaties	2.000		2.000
Nadelig saldo tlv Res. Projecten	1.500		2.000
Nadelig saldo tlv Alg Reserve	500		500
Totaal	52.250	52.241	57.250

BALANS per 1 januari 2015

Activa

Voorraad/Bezittingen	p.m.
Banksaldi	47.319

Passiva

Algemene reserve	5.344
Reserve Inrichting/Apparatuur	8.500
Reserve Energie/Onderhoud	10.000
Reserve Speciale Activ/Project	5.400
Reserve Publicaties	15.000
Reserve Jubileum	3.000
Contributies vooruitbetaald	75

Totaal	47.319
---------------	---------------

Totaal	47.319
---------------	---------------

BALANS per 31 december 2015

Voorraad/Bezittingen	p.m.
Banksaldi	47.532

Algemene reserve	5.567
Reserve Inrichting/Apparatuur	8.500
Reserve Energie/Onderhoud	10.000
Reserve Speciale Activ/Project	5.400
Reserve Publicaties	15.000
Reserve Jubileum	3.000
Contributies vooruitbetaald	65

Totaal	47.532
---------------	---------------

Totaal	47.532
---------------	---------------

TOELICHTING

Algemeen

In financieel opzicht is het jaar 2015 met een positief resultaat afgesloten en met gemiddeld iets hogere inkomsten dan de uitgaven.

Hierdoor hoeft dit jaar uiteindelijk geen beroep te worden gedaan op de opgebouwde reserves en kunnen deze gespaard blijven tot het jubileumjaar 2016.

De gemeente Noordwijk heeft de vereniging voor 2015 een algemene subsidie verleend voor een totaalbedrag van € 32.729, waarvan € 23.379 bestemd is voor de huur van het JVN in de bibliotheek Noordwijk. Dit bedrag wordt door de gemeente intern verrekend.

Van het resterende subsidiebedrag van € 9.350 is € 2.250 bestemd voor de realisering van diverse educatieve activiteiten op natuurgebied en € 7.100 voor het gebruik van de gemeenschappelijke ruimte en de kosten van energie, onderhoud en beveiliging, die de bibliotheek ons in rekening brengt. Dit laatste bedrag is gebaseerd op het totaal aan vierkante meters van het JVN in de bibliotheek.

Door de positieve exploitatie in 2015 is de algemene reserve gestegen met € 223.

Exploitatie 2015

In 2015 zijn de diverse inkomsten over het algemeen wat hoger dan begroot uitgekomen.

Dit komt onder meer omdat het aantal leden in 2015 opnieuw is gestegen van 587 tot uiteindelijk 593.

De contributiebijdragen zijn met een gemiddeld bedrag van ca. € 17 in lijn met de afgelopen jaren.

Ook het opnieuw geven van twee vogelcursussen heeft tot extra inkomsten geleid.

Het jubileumboek *Tussen tulpen en de zee* zorgde - met een goedkoper aanbiedingsprijs van € 10 - voor een hogere verkoop dan het afgelopen jaar: ca. 100 exemplaren.

Het Waddenweekend 2015 op Terschelling in de Wierschuur draaide met een mooi deelnemersaantal van 26 licht in de plus.

Onverwacht was dit jaar een schenking van € 1.500.

De uitgaven voor algemene/bestuurskosten en voor diverse door de vereniging georganiseerde activiteiten zijn dit jaar hoger dan begroot. Belangrijkste reden is het realiseren van een promotiefilm van de vereniging mede in het kader van het aanstaande 50-jarig jubileum. Hiervoor is dankbaar gebruik gemaakt van de al genoemde schenking.

Ook waren diverse algemene kosten voor bank- en verzekeringszaken en de ledenadministratie hoger en zijn er meer lezingen en cursussen geweest.

De kosten voor energie, beveiliging, onderhoud en dergelijke zijn in 2015 lager uitgevallen dan begroot maar hier is nog sprake van nakomende kosten in 2016, waarvoor de hiervoor geldende reservering gelukkig voldoende mogelijkheden biedt. De kosten voor de Strandloper annex Website www.strandloper.nl zijn dit jaar binnen de begroting gebleven.

Voor de organisatie van het succesvolle Herfstnatuurspel in oktober is weer een subsidie van € 500 ontvangen van de Stichting Baalbergen Fonds.

Begroting 2016 - deze is al in april 2015 bij de gemeente Noordwijk ingediend

Uitgaven

- Algemene en bestuurskosten: uitgaven bestemd voor onkosten bestuur, vergaderkosten, kosten administratie en contributie-inning, verzekeringen e.d. Verwacht wordt dat deze post in 2016 vergelijkbaar zal zijn met de begroting 2015.
- Jubileum 2016: voor de viering hiervan is basaal € 5.000 gereserveerd. Daarnaast bieden diverse reserveringsposten, zoals projecten en publicaties, de mogelijkheid om hier zo nodig uit te putten.
- Activiteiten en werkgroepen: uitgaven bestemd voor de educatieve en andere werkgroepen, het organiseren van lezingen, excursies, schoolbezoeken, het Herfstnatuurspel en het op peil houden van de JVN- bibliotheek. Mede afhankelijk van de jubileumviering kunnen de kosten hier hoger zijn waardoor een beroep op de reservering projecten denkbaar is.
- Waddenweekend: in wezen een budgettair neutrale post omdat de kosten over de deelnemers worden omgeslagen.
- Contributies derden: een redelijk vaste post voor een aantal lidmaatschappen van natuurorganisaties en abonnementen op verwante tijdschriften.
- Jan Verwey Natuurcentrum: uitgaven op het gebied van brandveiligheid, energie, onderhoud, beveiliging en schoonmaak zijn tot dusver lager dan verwacht, maar rekening is nog te houden met nakomende kosten.
- Strandloper: de kosten van de uitgave van het verenigingsblad de Strandloper; normaal 4x per jaar maar in 2016 is een extra jubileumnummer ingepland waarvoor een beroep gedaan kan worden op de reservering voor publicaties.
- Nieuwe inrichting: in 2016 mogelijk enkele nieuwe dan wel vervangingsuitgaven.

Inkomsten

- Contributies: inkomsten gebaseerd op de bijdragen van ca. 580 leden die gemiddeld ca. € 17 betalen (bij een minimumcontributie van € 10).
- Diverse inkomsten en subsidies: bij de gemeente Noordwijk is voor 2016 een subsidie aangevraagd van in totaal € 32.729, bestemd voor huur ad € 23.379 (nog exclusief jaarlijks stijgingspercentage), kosten voor energie, beveiliging, onderhoud en dergelijke ad € 7.100 en realisering van diverse educatieve activiteiten ad € 2.250.
- Jubileum 2016: voor de viering van het 50-jarig jubileum is voor diverse activiteiten subsidie aangevraagd - bij het Baalbergenfonds € 1.000 en bij de gemeente Noordwijk € 1.500.
- Schenkingen/Legaten: pro memorie.
- Rente: hier is sprake van dalende opbrengsten.
- Verkoop: de verkoop van *Tussen tulpen en de zee* blijft een pro memorie post.
- Jan Verwey Natuurcentrum: inkomsten blijven naar verwachting redelijk stabiel.
- Advertenties Strandloper: inkomsten lopen terug door minder advertenties.
- Om de geplande uitgaven te kunnen realiseren kan samenvattend een beroep worden gedaan op diverse reserveposten: jubileum (€ 3.000), projecten (€ 2.000), publicaties (€ 2.000) en algemene reserve (€ 500). Daar is ook de nodige ruimte voor.

Balans

Een overzicht van de diverse balansposten:

- reserve voor inrichting en apparatuur blijft € 8.500: biedt in 2016 mogelijkheid voor (extra) vernieuwing en/of vervanging.
- reserve voor energie en onderhoud blijft € 10.000: vooral bedoeld voor nakomende kosten op dit terrein.
- reserve voor nieuwe publicaties en publiciteit blijft € 15.000: in 2016 te benutten voor een extra jubileumnummer van de Strandloper.
- reserve voor speciale activiteiten en projecten blijft € 5.400: in 2016 mede te benutten voor jubileumactiviteiten
- reserve jubileum van € 3.000: bedoeld voor de viering van het 50-jarig jubileum van de vereniging in 2016.
- De algemene reserve is door het batig saldo in 2015 met € 223 gestegen tot € 5.567.

Koene Vegter, penningmeester
Noordwijk, januari 2016

UITNODIGING VOOR DE JAARVERGADERING 2016

Graag nodigen wij u uit voor de Jaarvergadering van 2016, die plaats vindt op vrijdag 18 maart om 20.00 uur in het Jan Verwey Natuurcentrum (Zilverschoon 20). De agenda ziet er als volgt uit:

1. Opening	6. Begroting 2016
2. Mededelingen	7. Benoeming kascommissie
3. Jaarverslag 2015	8. Bestuursverkiezing
4. Financieel jaarverslag 2015	9. Rondvraag
5. Verslag Kascommissie	10. Sluiting

Het jaarverslag en het financieel jaarverslag leest u elders in deze Strandloper.

De kascommissie 2016 bestaat uit Kees Verweij en Wil Heemskerk. Voor 2017 controleren Wil Heemskerk en Kees Verweij de jaarrekening 2016. Reservelid voor de kascommissie voor 2017 is Jan Veeffkind. In het bestuur is niemand aftredend. Annet de Willigen wordt voorgedragen als nieuw bestuurslid.

De Jaarvergadering gaat vooraf aan de lezing van Carolina Walta over de Ooievaar. De lezing zal daarom iets later starten. Mocht u vragen hebben voor de jaarvergadering, bijvoorbeeld over het jaarverslag of over de begroting, dan kunt u deze ook vooraf aan ons laten weten. Wij zorgen dan dat deze vragen in de jaarvergadering aan de orde komen. U kunt uw vragen mailen naar secretaris@strandloper.nl
Wij zien u graag op 18 maart.

Namens het bestuur
George Hageman,
Secretaris

Vlieland Posthuiswad foto: George Hageman

VOORAANKONDIGING WADDENWEEKEND VLIELAND

Van vrijdagmiddag 9, tot zondagavond 11 september vindt het traditionele waddenweekend plaats.

Dit jaar is het bij velen geliefde Vlieland weer aan de beurt. We verblijven in groepsaccommodatie 't West End, aan het einde van de Dorpstraat en direct aan het wad gelegen. Er wordt daar gezamenlijk gegeten.

Vlieland is door de verscheidenheid aan biotopen uitermate vogelrijk. De Waddenzee is in september het gebied, waar veel vogels komen 'opvetten', voordat ze hun reis naar het zuiden kunnen voortzetten. In natuurgebied de Kroonspolders vinden we soorten die aan zoet water zijn gebonden; daarnaast worden deze polders gebruikt als rustplaats bij vloed. In de trektijd worden vaak zeldzame vogels aangetroffen. Het eiland wordt fietsend en te voet verkend. Het waddenweekend is voor iedereen geschikt, van beginnend vogelaar tot expert; dus meldt u gerust aan!

De organisatie is in handen van Ruurd Eisenga.

Vooraanmelding is mogelijk onder vermelding van: Waddenweekend, naam en mobiel telefoonnummer via excursies@strandloper.nl. Kosten ca. € 110,-

Nadere informatie komt in het juninummer van de Strandloper en op de website.

NATUURGIDSENOPLEIDING

Zin om lid te worden van de Educatieve werkgroep, maar te weinig natuurkennis houdt u tegen? IVN regio Leiden begint een nieuwe Natuurgidsenopleiding (NGO).

De cursus zal worden gehouden van januari 2017 tot eind juni 2018 op maandagavond in het Wellantcollege te Oegstgeest. De excursies zijn op zaterdagochtend op diverse locaties in onze regio. De bijeenkomsten zijn om de week zodat de opleiding bestaat uit ongeveer dertig avonden en dertig excursies. Bovendien zijn er twee weekenden, waarvan er een in de deelnemersprijs is inbegrepen. De opleidingskosten zullen, mede afhankelijk van te ontvangen subsidies, beperkt kunnen blijven tot ongeveer 250 euro.

Als u belangstelling hebt, geef dan uw naam, adres, telefoonnummer en e-mailadres door aan Annemarie Pijpers: ngo2017docenten@gmail.com. Via dit adres kunt u ook vragen stellen.

Meer info: <https://www.ivn.nl/afdeling/leiden/activiteiten/natuurgidsenopleiding-2017-2018-van-ivn-regio-leiden>

Nel Noijen

EEN LIFT VOOR EEN LID

Onze vereniging telt veel trouwe, maar ook vaak oudere leden. Voor sommige leden is het Jan Verwey Natuurcentrum op vrijdagavond niet meer goed te bereiken. Daardoor moeten ze helaas de lezing missen. Een van onze leden bood aan om mensen op te halen die graag naar de lezing willen en geen vervoer hebben. Een mooi initiatief!!

Heeft u geen vervoer en zou u graag een lift willen voor het bijwonen van de lezing, laat het een paar dagen tevoren weten aan de secretaris, George Hageman. Telefoon: 071-3617510 of per email:

secretaris@strandloper.nl

VERSLAG AWD BROEDVOGELTELLINGEN 2015

Jan Jacobs

In 1986 is de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk gestart met het systematisch inventariseren van broedvogels in 5 kavels in de Amsterdamse Waterleiding Duinen. De kavels vormen een representatief deel voor de zuidelijke AWD. De kavels zijn 30 tot 50 hectare groot en liggen in het Zuid-Hollandse deel van de AWD. Deze tellingen in de AWD vormen nu in alle kavels een ononderbroken reeks van 30 jaar.

De broedvogels worden geteld volgens de SOVON-methode en de gegevens worden aan SOVON en Waternet ter beschikking gesteld. De gegevens van de vijf kavels zijn ook dit jaar digitaal ingevoerd en verwerkt met autoclustering volgens de SOVON-richtlijnen.

GIJS KOKKIESHOEK.

Geïventariseerd door Annelies Marijnis en Jan Jacobs

Het geïnventariseerde terrein ligt ten noorden van de Langevelderslag en ten westen van het rijwielpad langs het Zuid-Hollands Landschap. Het wordt in het westen en noorden begrensd door de Houtweg en de Halfwegeslag. Het terrein heeft een oppervlakte van ca. 47 ha, waarvan ca. 7 ha gemengd bos, met Berk, Populier en Abeel. De kavel telt ca. 15 ha struweel van Duindoorn en Duinwilg in een toenemend oppervlak kaal zand en stuifplekken. Verder bestaat het uit ca. 20 ha open duin met Duinriet, Zandzegge en Helmgras, waarin solitaire Meidoorns en Vlieren. Het terrein is erg geaccidenteerd en erg rustig. Paden ontbreken.

Het terrein wordt sterk begrasd door Damherten. We komen ze bij elk bezoek wel tegen. Op 21 april zagen we het hoogste aantal herten, nl. 39 stuks. Ook zien we altijd wel flink wat Konijnen waaronder een zwart (tam?) exemplaar en eenmaal ook een Vos. We troffen in ons terrein enkele Reeën aan, een soort die in de AWD inmiddels bijna verdwenen is. Ook vonden we een dood exemplaar. Op 28 juni werd weer eens een Duinhagedis waargenomen.

Wij begonnen 8 maart op een koude en zonnige ochtend; de Boomleeuweriken zongen al volop. Koolmezen waren ook al in paartjes aanwezig. Het was de eerste van 10 inventarisatierondes, waarvan op 4 juni een avondbezoek. Op 5 april was er opvallend veel trek van Roodborsten, want overal hoorden wij zingende exemplaren. Op 21 april hoorden wij de eerste Boompiepers. Ten opzichte van 2014, waarin wij 6 territoria van Boompiepers hadden, kwamen wij in 2015 niet verder dan 2 paartjes.

Tabel 1. Broedvogels Gijs Kokkieshoek

soort	2011	2012	2013	2014	2015
Buizerd			1		
Houtsnip			1	1	
Houtduif	1		2	2	
Koekoek		1	1	1	1
Groene Specht			1		
Gr. Bonte Specht	1	1	1	1	1
Boomleeuwerik	7	7	10	7	8
Veldleeuwerik	1				
Boompieper	2	1	1	6	2
Graspieper	3	3	3	4	4
Witte Kwikstaart				2	2
Winterkoning	3	2	1	2	3
Heggenmus	16	14	16	16	16
Roodborst	2				1
Nachtegaal	13	11	15	17	14
Zwarte Roodstaart	1				
Gekr. Roodstaart	2	4	2	6	2
Roodborsttapuit	1	5	4	3	4
Merel	7	5	7	8	6
Zanglijster	1	1	1		1
Sprinkhaanzanger		1			
Braamsluiper	5	4	3	2	5
Grasmus	14	11	17	21	16
Tuinfluit		3	2	1	1
Zwartkop	3	2	1	1	1
Tijffaf	4	2	3	4	3
Fitis	12	17	26	32	22
Staartmees	1			1	
Pimpelmees	3	2	3	3	3
Koolmees	7	10	10	11	6
Gaai	2	2	2	3	
Ekster	2	3	2	1	1
Kauw		1			
Zwarte Kraai	2	4		1	1
Vink	3	7	6	5	4
Groenling					1
Putter					1
Kneu	5	4	10	6	4
Goudvink			2		
aantal soorten	27	27	27	29	27
aantal territoria	122	126	151	168	139

Opvallend is dat dit jaar de Houtsnip, de Houtduif, de Staartmees en de Groenling weer verdwenen zijn. Het paartje Bergeenden was dit jaar weer present. Maar evenals vorig jaar kwamen we een waarneming te kort om ze als broedgeval te mogen tellen. Ook de waargenomen Tapuiten en Buizerds voldeden niet aan de waarnemingseisen.

Dit jaar waren de Roodborst en de Zanglijster weer met één territorium aanwezig. De Tuinfluit die wij vorig jaar in ons gebied hadden, was nu opgeschoven naar de noordgrens van de Houtweg. Nieuw dit jaar was een territorium van de Putter.

De soorten waarvan wij dit jaar minder territoria hadden ten opzichte van vorig jaar, zijn de Gekraagde Roodstaart, Nachtegaal, Merel, Grasmus en Fitis. De laatste soort had maar liefst 10 territoria minder in vergelijking met 2014.

Ook dit jaar zagen wij weer Witte Kwikstaarten met voer in de bek voorbij vliegen en werden Boomleeuweriken met voer gezien.

Dit jaar waren er in de Gijs Kokkieshoek 27 soorten broedvogels, tegenover 29 soorten in 2014. Het aantal territoria daalde van 168 in 2014 naar 139 territoria in 2015. Dit betekent een vermindering van 29 territoria (17%) ten opzichte van topjaar 2014, maar ligt toch in de buurt van het langjarig gemiddelde.

BOEVELD-WEST

Geïventariseerd door Jan Veefkind en Willem Baalbergen

Het gebied wordt in het noorden begrensd door het Finlayweggetje, in het oosten door de Houtweg, in het zuiden door het raster van de Langevelderslag en in het westen door de Van Limburg Stirumvallei. Het betreft een vrij kaal duinterrein, met toppen tot 18 m. De totale oppervlakte bedraagt ongeveer 18 ha. Het terrein ligt ingeklemd tussen de Houtweg en de Van Limburg Stirumvallei, plaatsen waar veel wordt gewandeld en getrimd. Ook vanwege de ligging, dicht bij de ingang op het parkeerterrein aan de Langevelderslag, is de recreatiedruk redelijk groot.

Langs de Houtweg vinden we begroeiing met struweel, terwijl in het noordelijk stuk het Verbrande Vlak ligt. Deze duinvallei is dicht begroeid met onder meer Ratelpopulier en is slecht toegankelijk.

Voor het eerst sinds jaren hadden we weer een Houtduif in ons terrein. Deze soort is door de Havik in de AWD gedecimeerd, maar er is een lichte vorm van herstel te bespeuren. De Koekoek hebben we in ons terrein niet waargenomen, maar in alle aangrenzende kavels is de soort wel genoteerd.

Dit jaar was de Zanglijster weer aanwezig met 1 territorium. De Gaai verdween weer uit ons terrein, evenals de Tuinfluit. Het aantal Fitisen nam weer toe met twee.

Tabel 2. Broedvogels Boeveld-West

soort	2011	2012	2013	2014	2015
Houtduif	2	1			1
Koekoek	1	1		1	1
Boomleeuwerik	2	2	2	2	3
Boompieper	2	1	1	2	1
Graspieper	2	2	2	2	2
Winterkoning					1
Heggenmus	5	8	6	7	5
Roodborst					
Nachtegaal	8	6	6	6	7
Blaauwborst			1		
Gekr. Roodstaart		2	1	2	2
Roodborsttapuit	3	3	3	2	3
Merel	2	3	1	2	3
Zanglijster	1	1	1		1
Sprinkhaanzanger					
Rietzanger	1				
Braamsluiper	3	2	1	1	2
Grasmus	9	7	7	10	8
Tuinfluit	1	1	1	1	
Zwartkop		1		2	1
Tijffaf	1	1	2	1	2
Fitis	11	14	11	9	11
Glanekop					
Pimpelmees	2				
Koolmees	3	2	2	3	3
Gaai	1			1	
Ekster	1	1	1	1	1
Zwarte Kraai	3	2	2	4	3
Vink	3	2	2	4	3
Kneu	3	1	1	2	2
Goudvink	1	1			
Rietgors	1				
aantal soorten	22	22	19	21	19
aantal territoria	66	64	62	62	61

Veel grote veranderingen hebben zich in het Boeveld niet voorgedaan. Het is door de jaren heen het meest constante telgebied in de zuidelijke AWD.

WOLFSVELD-WEST

Geïnterviewd door Jaap Eisenga, Wim Plaatzer en Koene Vegter

Voor een uitgebreid verslag van deze inventarisatie door Koene Vegter, zie elders in deze Strandloper.

Het terrein is ongeveer 35 hectare groot en ligt tussen het Boeveld en de Ruigenhoeker Schulpweg, langs het voormalige Van Limburg Stirumkanaal. Het telt vijf beboste duindellen in een overwegend open duinlandschap.

In de winter 2013/2014 is in deze 5 dellen veel vegetatie van riet en struiken verwijderd en in het Verbrande Vlak zijn diverse open plekken gemaakt. In het broedseizoen 2014 hebben de vogels daarvan kennelijk geprofiteerd, want het aantal broedvogels schoot met 30% omhoog. Het blijkt echter geen blijvend effect te hebben, want dit jaar is het aantal territoria weer met 15% gedaald. De daling komt voornamelijk van enkele algemene soorten, zoals Fitis, Merel, Koolmees en Vink. Maar ook een aantal onregelmatige broeders, zoals Zanglijster, Sprinkhaanzanger, Tuinfluiter, Zwartkop en Staartmees lieten het afweten. Ook de Holenduif kwam niet terug. Wel nam het aantal Winterkoningen weer toe.

WESTHOEK/HAAVELDERBEKEN

soort	2011	2012	2013	2014	2015
Holenduif					1
Koekoek			1		1
Gr. Bonte Specht			1		
Kl. Bonte Specht		1			
Boomleeuwerik	3	3	3	3	6
Veldleeuwerik					1
Boompieper	7	11	10	8	13
Graspieper					1
Witte Kwikstaart		1			1
Winterkoning	2				1
Heggenus	6	7	9	9	8
Roodborst	2	2	3	1	3
Nachtegal	14	13	6	8	13
Gekr. Roodstaart	5	6	3	4	8
Roodborsttapuit	2				
Tapuit	4	5		2	8
Merel		1			
Zanglijster	1	1			
Sprinkhaanzanger	1	1			
Braamsluiper	1	1			3
Grasmus	11	8	9	10	11
Tuinfluiter	1				
Zwartkop	3	2		2	1
Tijlflaf	3	2	3	2	3
Fitis	19	21	21	22	35
Staatmees	1	1	1	2	1
Pimpelmees	4	3	2	5	4
Koolmees	8	10	10	10	14
Gaai	2	2	1	1	1
Ekster					
Zwarte Kraai	1	1		1	1
Spreeuw	3				
Vink	12	16	8	10	18
Putter					1
Kneu	3	2	1	2	5
Goudvink					
aantal soorten	23	23	18	18	27
aantal territoria	114	122	93	102	164

Geïnterviewd door Gab de Croock, Jos Zonneveld en Jan Jacobs

Het terrein wordt in het noorden begrensd door de Nieuwe Haasvelderweg, in het oosten door het Oosterkanaal, in het zuiden door de Starrenbroekerweg en in het westen door de Haasvelderweg. Het terrein is niet sterk geaccidenteed. De Trapjesberg is met ruim 16 m + NAP de hoogste duintop in dit gebied.

Het terrein telt 55 ha en bevat verschillende pannen en dellen. Het is een sterk struweelgebied en rijkelijk begroeid met Duindoorn en Meidoorn. De voorheen overheersende Amerikaanse Vogelkers is, na rigoureuze kap in de afgelopen jaren, grotendeels verdwenen. In het meest westelijke deel zijn flinke stukken vergrast duin geplagd en

zijn er enkele duinplasjes ontstaan. Het aangrenzende oude dennenbos van het Haasveld is geheel gerooid.

Behalve de schapen die zijn ingezet om de begroeiing in toom te houden lopen er flinke aantallen Damherten in de Westhoek.

De broedvogelstand heeft zich, na de grootschalige verwijdering van Amerikaanse Vogelkers in de winter van 2013-2014, na een voorzichtig herstel in 2014 ook in 2015 verder hersteld. Sterker nog: er is een forse sprong voorwaarts gemaakt. Het aantal broedvogels is in 2015 met maar liefst 60% toegenomen, vergeleken met het vorige jaar. Ook het aantal vogelsoorten nam sterk toe, van 18 naar 27. Daarmee is de vogelstand in de Westhoek veel gevarieerder geworden.

Zo konden we na jaren weer een Houduif tellen. Ook Graspieper, Witte Kwikstaart en Winterkoning, Tuinfluiter en Zwartkop waren weer met één territorium aanwezig. En de Braamsluiper zelfs met 3 territoria. Nieuw in de Westhoek waren ook Veldleeuwerik en Putter. En net buiten ons terrein, op de nieuwe kapvlakte van het Haasveld, zagen we een paartje Kievit met 2 pullen. De Tapuit die enkele dagen achtereen bij een konijnenhol postte, kon kennelijk geen partner aantrekken en voldeed uiteindelijk niet aan de broedcriteria.

Boompieper, Boomleeuwerik, Roodborsttapuit en Gekraagde Roodstaart gingen sterk vooruit, evenals Vink en Kneu. De Merel maakte een sterke come-back met 8 territoria. In 2013 ontbrak deze soort nog in de Westhoek. Maar de meest spectaculaire stijging was die van de Fitis. Die breidde het aantal territoria uit van 22 naar 35!

Kortom: in de Westhoek was 2015 een sterk en uitbundig broedseizoen. We hopen dat 2016 even sterk uitpakt.

HOEGATTERDUIN

soort	2011	2012	2013	2014	2015
Knobbelsvaan		2	1		
Crawwe Gans				2	
Canadese Gans			1		1
Nijlgans	2	1	1	1	1
Bergeend					1
Kraakeend			1		
Wilde Eend	2	3	4	3	4
Saepend					1
Kulfeend		1	3		
Buizerd			1	1	
Meerkoet	4	4	1	1	
Houtduif		2	1	2	1
Holenduif					2
Houduif	4	2	1		3
Koekoek	1	1			1
Groene Specht			1		1
Gr. Bonte Specht	4	4	3	3	4
Kl. Bonte Specht		3			
Boomleeuwerik	7	5	7	6	7
Boompieper	9	14	11	12	13
Witte Kwikstaart			1		
Winterkoning	3			6	5
Heggenus	8	7	4	7	7
Roodborst	1			1	1
Nachtegal	13	8	6	5	4
Gekr. Roodstaart	6	8	10	10	9
Roodborsttapuit	2	3	4	2	2
Merel	8	6	7	6	7
Zanglijster	3	2	1	1	3
Sprinkhaanzanger	2				1
Braamsluiper	6	3	3	4	5
Grasmus	15	12	13	12	8
Kl. Bonte Specht	7	7	8	3	3
Zwartkop	4	5	3	3	3
Tijlflaf	4	4	5	4	2
Fitis	36	31	31	27	32
Staatmees	2	1	3	2	1
Ekster				1	1
Pimpelmees	6	7	9	8	8
Koolmees	8	15	13	11	12
Boomkruiper		1	2	2	2
Wielewaal					1
Gaai	4	2	3	3	3
Ekster	2	2		2	2
Zwarte Kraai	3	4	3	2	4
Vink	11	12	12	15	11
Groening	2	2	1	1	1
Putter		1	3	2	
Kneu	4	5	4	3	2
Goudvink	1	2			
aantal soorten	33	36	38	34	41
aantal territoria	194	192	187	173	181

Geïnterviewd door Leo Schaap, Jaap Deelder en George Hageman

Voor een uitgebreid verslag van deze inventarisatie door Leo Schaap: zie elders in deze Strandloper.

Het geïnterviewde gebied is ca. 50 ha groot. Het wordt in het noorden en oosten begrensd door de Hoegatterweg, in het zuiden door de Zilker Slag (Joppeweg) en in het westen door het Oosterkanaal. Door het gebied lopen enkele zandpaden. Het gebied kenmerkt zich door een rug van vrij kale duinen met veel stuifgaten. We vinden verspreid over het terrein enkele bosjes van voornamelijk eikenhakhout. Langs het Oosterkanaal bevinden zich enkele bosjes van Oostenrijkse Den.

Het Hoegatterduin heeft met het Oosterkanaal, als enige van de vijf kavels, open water.

Na vier jaar van achteruitgang is in 2015 het aantal broedvogels weer licht toegenomen. Ook het aantal soorten steeg flink, van 34 naar 41 soorten. Drie van de zeven extra soorten in het Hoekgatterduin betrof watervogels. Opmerkelijke soort daarbij is de Bergeend, in onze duinen toch een zeldzame broedvogel. De Meerkoet heeft het als broedvogel voor het eerst laten afweten. Ook de Kuifeend kwam niet terug.

Voor het eerst hadden we broedende Holenduiven, met twee territoria. Met ook drie soorten spechten is het Hoekgatterduin een bijzondere kavel binnen ons onderzoeksgebied. Boomleeuwerik en Boompieper handhaafden zich goed. Dit in tegenstelling tot de Nachtegaal, die voor het vijfde jaar in aantal achteruit ging. Dit geldt ook voor de Grasmus en de Tuinfluiter.

Met 32 territoria was de Fitis weer de meest voorkomende broedvogel.

Voor het eerst sinds vijf jaar werd weer een Sprinkhaanzanger gehoord. En dit jaar kon ook weer de Glanskop genoteerd worden.

Bijzondere soort in de AWD is ook de Wielewaal. We konden na jaren weer de roep van deze bijzondere vogel horen. Dat is altijd weer een hoogtepunt tijdens het inventariseren.

CONCLUSIE

Ten opzichte van vorig jaar is het aantal soorten broedvogels in 2015 met 6 toegenomen. Nieuw dit jaar of teruggekeerd zijn Canadese Gans, Bergeend, Soepeend, Groene Specht, Kleine Bonte Specht, Veldleeuwerik, Blauwborst, Glanskop en Wielewaal. Verdwenen zijn de

Grauwe Gans, Buizerd en Meerkoet. Bijna al deze soorten zijn spaarzame en onregelmatige broedvogels, met meestal slechts één broedgeval. Alleen de Meerkoet is altijd een vaste broedvogel geweest, met meerdere broedgevallen per jaar. En ook de Kuifeend, een andere vaste waterbewoner in het Oosterkanaal, is dit jaar helaas niet teruggekeerd.

Het aantal territoria dat uit de tellingen naar voren kwam groeide flink, van 666 naar 692 stuks. De meeste soorten bleven min of meer stabiel in aantal, maar er was toch een aantal soorten die er uit sprongen. Zo ging de Roodborsttapuit van 13 naar 18 territoria en de Braamsluiper van 9 naar 17. Van de groep zangers gingen Tuinfluiter, Zwartkop en Tjiftjaf relatief sterk naar beneden. Mogelijk dat een lang en koud voorjaar deze zomergasten parten gespeeld heeft. Daarentegen deed de Fitis het weer heel goed, zelfs met een recordaantal van 121 territoria.

De Houtduif toont enig herstel, met een stijging van 2 naar 5 broedsels. Ook de Zwarte Kraai steeg naar het oude niveau en kwam weer op 9 territoria. Mogelijk dat dit verband houdt met de achteruitgang van het aantal Haviken in de AWD.

Alle tellers hebben met veel genoegen aan dit monitoringsproject meegedaan. Ze kijken weer uit naar het volgende voorjaar om opnieuw de AWD-duinen in te gaan. Dan zal zich een nieuw fenomeen voordoen, namelijk de jacht op Damherten. Deze massaal voorkomende grazers en slopers hebben inmiddels een grote invloed op de flora in de duinen en daarmee ook op de fauna. Ongetwijfeld zal dat ook zijn invloed hebben op de vogelstand. We zijn zeer benieuwd hoe zich dat gaat ontwikkelen.

BROEDVOGELINVENTARISATIE AWD WOLFSVELD-WEST 2015

Geïnterviewd door Jaap Eisenga, Wim Plaatzter en Koene Vegter (verslag/foto's)

TERREINOMSCHRIJVING

Het Wolfsveld ligt met zijn 35 hectare langs het voormalige Van Limburg Stirumkanaal en wordt verder begrensd door het Finleyweggetje aan de zuidoostkant en de Ruigenhoeker Schulpweg in het noorden. Het is een afwisselend, geaccidenteerd terrein met een vijftal dellen, waaronder het Abelendel, het Spejendel, het Biezenvlak en het Ronde Vlak, met een variatie aan begroeiing van Meidoorn, Berk, Duinliguster, Vlier, Ratelpopulier en oprukkende Duindoorn.

In 2014 is de basisbegroeiing van lage struiken en riet op een aantal plaatsen in dellen grondig verwijderd. In 2015 is hierin nog weinig verbetering gekomen.

TOELICHTING OP DE INVENTARISATIE 2015

Over het algemeen zijn de weersomstandigheden dit jaar aan de koele en bewolkte kant, met nogal eens een stevige wind uit noordelijke richting, maar gelukkig – voor ons dan – geen regen en begin juni zowaar nog een echt warme ochtend. Dit winderige weer zorgt ervoor, dat de waarnemingen voor een groot deel beperkt zijn gebleven tot de vijf dellen, waar dan ook gelukkig nog wel van alles te horen is.

Maar daar buiten is het qua vogelgeluid enigszins een niemandsland.

In totaal hebben wij in de periode medio maart tot begin juni 2015, tussen 7 en 10 uur 's ochtends, 11 bezoeken gebracht aan dit afwisselende duingebied. Uiteindelijk leidt dit in 2015 tot in totaal 21 soorten met 147 territoria, waarbij in vergelijking met 2014 van een zowel lager aantal soorten als ook duidelijk minder territoria sprake is (in 2014: 26 soorten en 161 territoria). De slechte weersomstandigheden zullen hier waarschijnlijk mede debet aan zijn.

Zoals elk jaar weer zijn het in het begin van de inventarisatierondes vooral de Heggenmus met 18 broedgevallen (16 in 2014), de Koolmees met 11 (13 in 2014) en de Vink met 11 (13 in 2014) die zich laten horen en zien. Alleen de Heggenmus heeft zich dus iets kunnen verbeteren, maar Koolmees en vooral Vink blijven licht achter bij vorig jaar. De gebruikelijke top drie voor deze biotoop bestaat later in het broedseizoen opnieuw uit Grasmus, Fitis en Nachtegaal met resp. 22, 21 en 17 broedgevallen, versus 20, 28 en 21 in 2014. Hieruit blijkt dat ook hier de broedresultaten vooral bij Fitis en Nachtegaal in 2015 duidelijk lager zijn.

De Merel scoort met 7 iets lager dan de 9 broedgevallen in 2014 en het resultaat van de Kneu is met 8 broedgevallen vrijwel gelijk aan vorig jaar.

Daarnaast komt in dit gebied een aantal vogelsoorten voor met kleine aantallen territoria, waarvan het elk jaar weer spannend is in hoeverre ze al dan niet zijn op te sporen en waar te nemen. Dit jaar gaat het in positieve zin om de Tjiftjaf (3), Winterkoning (4), Zwarte Kraai (2), Roodborsttapuit (1), Vlaamse Gaai (2), Gekraagde Roodstaart (3), Koekoek (2), Boompieper (3), Graspieper (2), Braamsluiper (2), Boomleeuwerik (5) en Pimpelmees (2).

Tot ons grote genoegen kunnen wij nu na twee jaar de Blauwborst weer op onze lijst bijschrijven: twee keer actief zingend en als paartje binnen de datumgrenzen waargenomen.

Buiten de datumgrenzen en/of criteria vallend, zijn dit jaar waargenomen: Nijlgans (evenals vorig jaar een paartje in het Ronde Vlak), Ekster, Zanglijster, Zwartkop, Roodborst, Tapuit, Beflijster, Houtduif en Holenduif. Een speciale vermelding in deze categorie verdient de Goudhaan, die wij niet eerder in ons gebied zagen maar nu tot drie keer toe wel, waarvan de laatste keer op 9 april, net één dag buiten de datumgrens van 10 april. Hier kan

alleen de toekomst uitkomst brengen en meer duidelijkheid verschaffen.

In vergelijking met voorgaande jaren zijn helemaal niet gezien: de Sprinkhaanzanger, de Tuinfluiter, de Staartmees, de Rietgors, de Zwarte Roodstaart en de Goudvink.

Overvliegend zijn in deze periode nog waargenomen: Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Sperwer, Aalscholver, Boerenzwaluw, Grauwe Gans, Visdief, Buizerd, Kievit, Havik, Blauwe Reiger, Torenvalk en Gierzwaluw.

Sinds vorig jaar worden ook de zoogdieren geteld: in totaal zien wij 124 Damherten, 3 Reeën, 85 Konijnen en 2 Vossen, ofwel veel meer herten en konijnen maar veel minder vossen dan in 2014.

Aan het eind van dit inventarisatiejaar stappen wij aan het begin van een mooie zomerdag nog bijna op een Zandhagedis. Een mooie opmaat voor onze rondes in het Wolfsveld in het komende jaar.

Spanning in het Biezenvlak voor JE en WP

Zou hij er weer zijn dit jaar?

En ja daar is de Blauwborst weer terug!

HOEGGATTERDUIN, RESULTATEN BMP 2015 VERGELEKEN

Leo Schaap en George Hageman

EEN SLECHT BEGIN

De inventarisatie van het Hoegatterduin in 2015 werd gekenmerkt door een koud voorjaar. Bovendien was het regelmatig nat, waardoor een inventarisatieronde soms letterlijk in het water viel. Twee van deze 'natte' dagen zijn uit de BMP inventarisatie verwijderd. Toch bleven voldoende telrondes over om een goede vergelijking met de voorgaande jaren te maken.

Foto 1 Bloeiende Meidoorns

Het viel op dat het Hoegatterduin er in het voorjaar erg kaal uitzag. Het duurde niet alleen lang voordat de bladeren in de bomen ontsproten, maar ook de bodembedekking was erg schraal. Het grazen van de schapen en damherten leek zijn tol te hebben geëist. We zagen de damherten zelfs bladeren van de Duindoorn eten; kennelijk was er geen smakelijk alternatief te vinden en het viel op dat er erg veel kale Duindoorns waren. Al met al waren de verwachtingen voor het BMP seizoen na de eerste inventarisatieronden niet hoog gespannen. De Duindoorns bleven kaal maar de Meidoorns bloeiden uiteindelijk heel mooi en maakten een bezoek aan het Hoegatterduin meer dan de moeite waard.

Ondanks dat wij niet bepaald een goed gevoel hadden over de wekelijkse tellingen met weinig soorten, lage aantallen en veel minder weer, bleek het achteraf erg mee te vallen. Voldoende om daarover uitvoerig verslag te doen. Voor de exacte aantallen wordt verwezen naar de in deze Strandloper door Jan Jacobs gepubliceerde tabellen.

RECORD AANTAL SOORTEN

Nu de resultaten bekend zijn, blijkt dus een ander beeld te ontstaan. De resultaten passen heel goed in de reeks van tellingen die eerder zijn gedaan. Er is zelfs een record gevestigd: nog nooit werden er in een telseizoen zoveel

soorten als broedvogel geteld; 41 in totaal. Tot nu toe was het maximum 38 soorten (2013) terwijl in 2014 slechts 34 soorten werden geteld. Op het totaal maakt het niet zoveel uit, maar voor het werk in het veld is iedere niet alledaagse soort een mooie verrassing. Zo werden dit jaar door het BMP autocluster programma de volgende niet alledaagse soorten geaccepteerd:

- Eindelijk weer eens een Wielewaal. De laatste keer dat een Wielewaal in het Hoegatterduin werd gehoord, was 2009. De zang was nu heel goed te horen in het zuidelijke eikenbos. Daarnaast werd buiten het gebied, in het noorden, op dezelfde dag nog een tweede Wielewaal gehoord. De Wielewaal werd in het verleden ook al een paar keer in dit bos gehoord (1998 t/m 2001). Er zijn van 2015 geen andere meldingen (waarneming.nl) van een Wielewaal in de AWD bekend. Eén keer horen is voldoende voor een BMP territorium, maar het kan net zo goed een doortrekker zijn geweest.
- Kleine Bonte Specht. Ook in het zuidelijke eikenbos, op dezelfde plaats als twee jaar geleden. Nu slechts 2 waarnemingen, in tegenstelling tot 2013, toen hij zich veel regelmatig liet zien. Ook nu maakte George Hageman er mooie foto's van.
- Een paartje Bergeenden scharrelde een aantal weken rond in het zuidelijke deel. Er zijn geen aanwijzingen dat zij tot een nest zijn gekomen, maar voor het autoclustering programma waren er voldoende waarnemingen om een territorium te bepalen. Zie foto 3.

Foto 2 Kleine Bonte Specht

Foto 3 Bergeenden

- De Holenduif die zich voorheen af en toe liet horen aan de overkant van het Oosterkanaal, werd een paar keer in het Hoegatterduin gehoord en gezien. Voldoende om tot twee territoria te komen. Overigens is dit de eerste keer dat een Holenduif binnen BMP werd gekarteerd.
- Na een aantal jaren werd ook de Sprinkhaanzanger weer een keer gehoord. Eén keer horen is voldoende voor een territorium. Het bleef deze keer bij één waarneming.
- De Groene Specht werd weer een paar keer gezien in het Ronde Del. Daar waar hij een paar jaar geleden ook regelmatig aanwezig was. De matige winters hebben kennelijk bijgedragen aan de terugkeer van deze mooie vogel in het Hoegatterduin.
- Daarnaast werden ook de Glanskop, Staartmees, Boomkruiper en de Houtsnip gezien en als territorium bevestigd.

Bovenstaande waarnemingen dragen sterk bij tot het record van 41 soorten. Omdat het om enkele territoria gaat, is dit maar van beperkte invloed op de 182 territoria die in 2015 werden geteld. Het aantal soorten in het Hoegatterduin lijkt de laatste jaren toe te nemen. Een nadere analyse laat echter zien dat het aantal soorten beter correleert met het aantal volledige bezoeken dat per broedseizoen aan het Hoegatterduin wordt gebracht. Het gaat dus om de trefkans die de laatste jaren beter is geworden. Bovendien kunnen, door de introductie van het autocluster programma, losse waarnemingen gemakkelijk

worden toegevoegd. Dat is bijvoorbeeld gebeurd met de Houtsnip. Het lijkt er dus niet op dat er sprake is van meer diversiteit.

EFFECT SNOEIEN EN BEGRAZEN NOG MERKBAAR

De inventarisatie van 2015 past goed in het beeld van de vorige jaren en sluit goed aan op het effect van de bestrijding van de Amerikaanse Vogelkers. Vorig jaar hebben we daaraan een artikel gewijd. In het winterseizoen 2011/2012 werd alle Vogelkers verwijderd. Dat heeft ook een sterk effect gehad op al het struweel, doordat de Vogelkers met veel geweld is verwijderd en uit ander struweel is losgetrokken. Er zijn nu openingen en paadjes ontstaan, die vroeger niet mogelijk waren. De compacte studie van vorig jaar is uitgevoerd op basis van BMP tellingen en laat duidelijk zien dat er een schoksgewijze verandering heeft plaatsgevonden. Als er over drie jaar, zowel voor als na de verwijdering, wordt gemiddeld, betekent dit voor de ecologische groep 'open bos en randen' een toename van 27% en van de groep 'opgaand en gesloten bos' een toename van 22%. De groep 'struiken en struwelen' nam daarentegen af met 26%. Deze verschillen zijn significant en de resultaten van 2015 bevestigen nog een keer deze verandering. Ze passen exact in de verhoudingen die na het bestrijden van de Vogelkers in 2011/2012 zijn ontstaan. Zie hiertoe de tabel 1.

VERGELIJKING MET HET VERLEDEN

Het totaal van 182 territoria is weliswaar niet erg hoog, maar beter dan de 173 van vorig jaar en past goed bij de tellingen van na 2011. Het is interessant te zien hoe deze telling zich verhoudt tot vroegere tellingen. Omdat top tien lijstjes erg populair zijn, leek het een goed idee om te onderzoeken wat we daar van kunnen leren. Daarom is een tabel gemaakt van de top tien in jaren die 5 jaar uit elkaar liggen. Hoewel het allemaal BMP jaren zijn, moet enige voorzichtigheid betracht worden. De BMP's zijn niet allemaal op dezelfde manier uitgevoerd. Het is dus redelijk grof vergelijkingsmateriaal, dat beter tot zijn recht komt wanneer absolute aantallen worden losgelaten en naar volgorde en verhouding wordt gekeken. Top tien lijstjes zijn daarbij een goed hulpmiddel. Zie tabel 2.

Ecologische groep	Voor het snoeien				Na het snoeien					
	2009	2010	2011	Gem.	2012	2013	2014	Gem.	Toe- afname	2015
Diverse	1	1	2	1	1	1	0	1	-50%	1
Open water	7	13	8	9	11	12	7	10	7%	8
Open bos en randen	26	30	28	28	36	36	35	36	27%	37
Opgaand en gesloten bos	39	45	41	42	52	51	50	51	22%	51
Struiken en struwelen	114	121	115	117	92	87	81	87	-26%	84
Totaal territoria	187	210	194	197	192	187	173	184	-7%	181
Aantal soorten	34	37	33		36	38	34			41

Tabel 1: Ecologische groepen vergeleken voor en na het snoeien

Top Tien Tabel - BMP Hoegatterduin- Aantal Territoria												
Plaats	1990		1995		2000		2005		2010		2015	
1	Fitis	42	Fitis	32	Fitis	33	Fitis	25	Fitis	37	Fitis	32
2	Houtduif	13	Nachtegaal	15	Koolmees	20	Grasmus	9	Grasmus	17	Boompieper	13
3	Grasmus	12	Winterkoning	13	Grasmus	13	Koolmees	8	Nachtegaal	14	Koolmees	12
4	Nachtegaal	11	Heggenmus	12	Winterkoning	12	Pimpelmees	7	Boompieper	13	Vink	11
5	Heggenmus	10	Koolmees	12	Nachtegaal	11	Nachtegaal	9	Koolmees	11	Gekr. Roodstaart	9
6	Koolmees	9	Grasmus	11	Pimpelmees	10	Tjiftjaf	7	Pimpelmees	9	Pimpelmees	8
7	Ekster	8	Pimpelmees	10	Boompieper	9	Kuifeend	5	Vink	8	Heggenmus	8
8	Merel	8	Boompieper	7	Gekr. Roodstaart	8	Winterkoning	5	Merel	7	Grasmus	8
9	Gekr. Roodstaart	6	Gekr. Roodstaart	6	Heggenmus	7	Boompieper	4	Heggenmus	7	Merel	7
10	Boompieper	6	Houtduif	6	Merel/Roodborst	6	Merel	4	Gekr. Roodstaart	7	Boomleeuwerik	7
Totaal top tien		125		125		129		83		130		115
Percentage totaal BMP		69%		72%		69%		66%		62%		63%

Tabel 2: Top tien tabellen

Uit de lijstjes blijkt ten eerste dat de top tien altijd meer dan 60% uitmaakt van het totaal aantal getelde territoria. Zij vormen de kern van de vogelbevolking in het gebied. Een paar soorten zijn altijd aanwezig maar niet altijd op dezelfde plaats: Fitis, Grasmus, Boompieper en Koolmees. De onaantastbare koploper blijkt de Fitis te zijn en zijn positie lijkt voorlopig niet in gevaar te komen. Ooit met 42 territoria (absoluut record) maar in 2015 met 32 territoria. Ten opzichte van 2014 betekent dit een zeker herstel. Een echte duinvogel die zich kennelijk goed weet te handhaven.

De Grasmus baart ons zorgen, haar plaats als duinvogel wordt steeds verder teruggedrongen zeker wanneer naar absolute aantallen wordt bekeken. Maar er zijn eerder variaties opgetreden en we hopen dat in de toekomst herstel zal optreden. De Koolmees is altijd sterk aanwezig in het Hoegatterduin, de aantallen variëren sterk, sneeuw en winters kunnen hun tol eisen, maar er zijn er altijd voldoende om in de top tien te blijven. Eigenlijk is hij slecht te tellen, hij zwerft door een groot gebied en is weinig honkvast. Ook de Boompieper varieert in plaats op de top tien maar is altijd aanwezig. Hij concurreert kennelijk niet met de Boomleeuwerik die de laatste jaren sterk is toegenomen, integendeel hij doet het de laatste jaren goed.

De Pimpelmees doet het vanaf 1995 goed en is daarna niet meer weggeweest uit de top tien. De Gekraagde Roodstaart is alleen in 2005 niet aanwezig geweest en neemt nog steeds een prominente plaats in op het lijstje. De Ekster en Houtduif, ooit in grote aantallen aanwezig, zijn na 1995 nog maar met een paar territoria vertegenwoordigd en komen in de top tien niet meer voor. Aangenomen wordt dat dit vooral komt door het verschijnen van de Havik in de AWD. De Winterkoning is soms wel en soms niet aanwezig. Dit heeft vooral te maken met strenge winters. Deze standvogel herstelt zich echter steeds na zwakke winters zoals we er nu weer twee op een rij hebben meegemaakt. Inmiddels zijn er vanaf nul nu weer 5 territoria in het Hoegatterduin aanwezig, onvoldoende echter om in de top tien te komen. Heggenmus en Merel zijn veelal in de top tien aanwezig maar variëren sterk in de plaats op de lijstjes. Dat kan te maken hebben met strenge winters of, voor de Merel, een erg droog voorjaar, zodat er weinig voedsel is te vinden.

De Nachtegaal, die voorheen altijd aanwezig was in de top tien, is verder weggezaakt tot een dramatisch dieptepunt van 4 territoria. Hij houdt van oud en dicht struweel. Het lijkt erop dat het kappen van de Vogelkers de sterke achteruitgang heeft bevorderd.

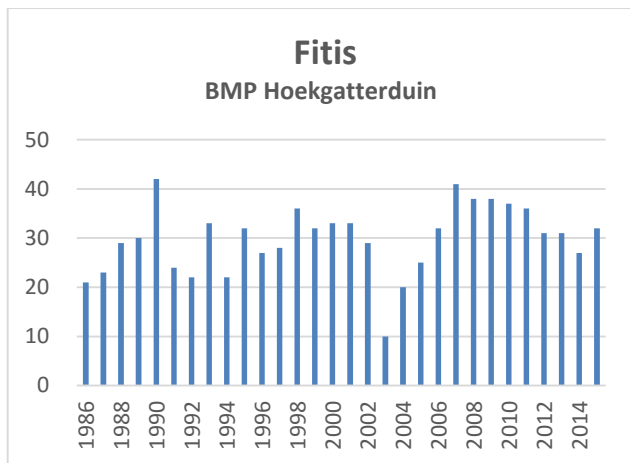
Er is nog weinig onaantast struweel waarin hij zich prettig voelt. De overgebleven territoria zitten namelijk in bosjes, meestal Duindoorn, die niet zijn aangetast door het verwijderen van Vogelkers. In de negentiger jaren werden regelmatig 17 Nachtegalen geteld! De teruggang heeft niet te maken met regionale of landelijke trends want in andere plots van de Zuidelijke AWD worden zelfs toenemende aantallen geteld.

Verheugend is de komst van de Boomleeuwerik in de top tien van 2015, een vogel die het uitsluitend van zandgronden moet hebben, het liefst gemengd met verstuingen. Deze vogel met mooie karakteristieke zang doet het vooral de laatste jaren goed. Voorheen werd hij een enkele keer waargenomen, maar vanaf 2008 is het aantal toegenomen. Als je de veldkaart van het Hoegatterduin bekijkt kun je de territoria bijna uittekenen. Ze hebben wat bosjes nodig, droog zand, maar vooral ook een vlakte waarop gefoerageerd kan worden. Veel meer dan 7 territoria zullen het daarom wel niet worden en zijn plaats in de top tien is daarmee onzeker.

BODEMBROEDERS

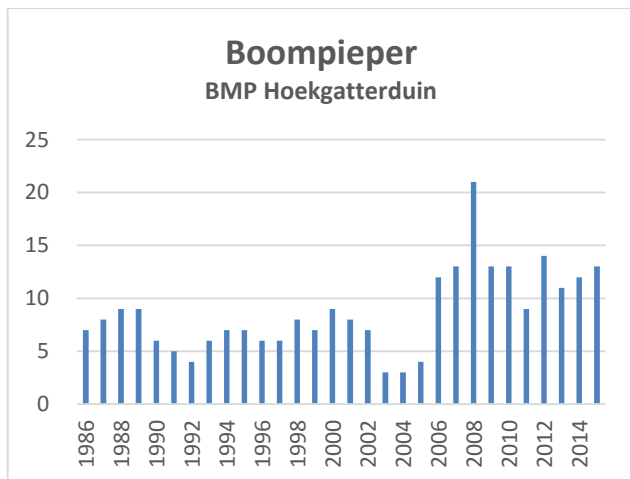
De foto van de bloeiende Meidoorns laat nog wat anders zien. De gras- en kruidlaag is erg kort; het ziet er uit alsof er is gemaaid. Het is het resultaat van begrazing; de damherten en schapen houden alles kort en beperken de groei en bloei van de duinflora. Als alles wordt kort gehouden, hoe zou het dan de groundbroeders vergaan? In de top tien lijstjes zijn drie bodembroeders te vinden: de Fitis, Boompieper en Boomleeuwerik. Ze broeden niet echt op de grond; hun nesten maken ze in graspollen, dikwijls tegen boomstammetjes aan of half verscholen onder een struikje. De nesten zijn heel moeilijk te vinden; je moet er eindeloos geduld voor hebben en als je zeker weet waar het nestje ligt dan nog is het nauwelijks te zien als je er boven staat! Reden genoeg om dieper op de tellingen in te gaan.

Grafiek 1 Fitis

De Fitis is weliswaar afgenomen in vergelijking met het recordjaar maar doet het goed als naar het gemiddelde wordt gekeken. De trend is weliswaar licht negatief maar 2015 betekende al een gering herstel.

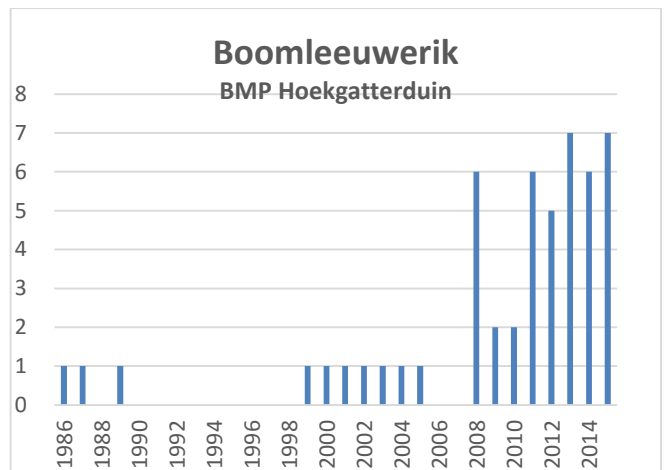

Grafiek 2 Boompieper

De grafieken laten zien dat de Boomleeuwerik vooral de laatste jaren, vanaf 2008 in toenemende mate aanwezig is na een lange periode van slechts enkele waarnemingen. Hetzelfde patroon doet zich voor in andere gebieden van de Zuidelijke AWD. De Boompieper is steeds met een aantal territoria aanwezig geweest en na 2005 gemiddeld met bijna 100% toegenomen namelijk van gemiddeld 6 tot 12 territoria.

De abrupte toename zou te maken kunnen hebben met de begrazing die volgens de AWD in 2008 is begonnen. Landelijk nemen zowel Boompieper als Boomleeuwerik trendmatig toe en het is waarschijnlijker dat de toenemende aantallen in de AWD ook met deze trend te maken hebben.

Overigens zijn de pieken van 2008 waarschijnlijk het gevolg van een verkeerde handmatige BMP interpretatie.

Grafiek 3 Boomleeuwerik

Kennelijk heeft de begrazingsdruk van de laatste jaren niet verhinderd dat alle drie soorten zich in ruime mate weten te handhaven.

De toenemende recreatiedruk - het gebied grenst tenslotte direct aan de ingang van De Zilk - heeft kennelijk geen negatieve invloed op deze ontwikkeling terwijl de Vos de nestjes waarschijnlijk ook niet goed weet te vinden.

SLOT

Inmiddels is de intensieve begrazing in het Hoegatterduin beperkt en ook het aantal Damherten zal door afschot gaan afnemen.

Dit zal zonder meer een positief effect hebben op de vegetatie en misschien ook op de broedvogelstand.

Daarom blijft het interessant de ontwikkeling in het Hoegatterduin met spanning te blijven volgen.

REFERENTIES:

De foto's zijn van George Hageman en in 2015 in het Hoegatterduin genomen.

Schaap, L. en G. Hageman 2014. *Verslag van 6 jaar BMP in het Hoegatterduin*. De Strandloper 46 (1): 20-25.

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.

Jacobs, J. 2015. *Verslag AWD Broedvogeltellingen 2015*. De Strandloper 48 (1): 18-20. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, Noordwijk.

MIDWINTERFLORA

Jelle van Dijk

Voor velen in de regio roept het woord Midwinterflora associaties op met een hal vol bloeiende tulpen, narcissen en hyacinten. In de afgelopen twee winters liet de CNB (Coöperatieve Nederlandse Bloembollencentrale) het echter afweten een dergelijk festijn te organiseren. De Midwinterflora van 7-10 januari 2014 is en blijft de laatste van een lange reeks van bijna 30 bloementoonstellingen in januari.

Stichting FLORON, de organisatie waarin alle verenigingen op het gebied van onze wilde flora samenwerken, is eind 2014 gestart met een midwinter onderzoek naar bloeiende planten. Dat was zo'n succes, dat deze Plantenjacht - met deze kreet heeft FLORON de publiciteit gezocht - tijdens de laatste jaarwisseling herhaald werd. Gestimuleerd door het uitzonderlijk zachte weer deden ruim 1000 floristen, verspreid over heel Nederland, met dit onderzoek mee. Daarvoor golden de volgende spelregels: tel gedurende een wandeling van één uur alle bloeiende planten die je ziet en doe dat in de periode 25 december 2015 - 5 januari 2016.

Eigenlijk wel jammer dat daarbij ook planten, bomen en struiken in tuinen en plantsoenen mochten worden opgeschreven. Hierdoor zijn de lijstjes minder goed met elkaar te vergelijken.

Voor de bloei van planten is van belang dat er over een langere periode milde temperaturen heersen. Dat was in de weken voor de Plantenjacht zeker het geval. September en oktober waren nog wat aan de koude kant met gemiddelden iets onder de normale temperatuur. Maar november was bijzonder zacht met een gemiddelde in De Bilt van 9,9 graden (normaal 6,7 graden), gevolgd door een superzachte decembermaand met 9,6 graden (normaal 3,7 graden).

In het verslag van FLORON (zie www.floron.nl) is te lezen dat er 735 bloeiende soorten zijn genoteerd. Dat is een kwart van het aantal soorten dat in Nederland groeit! Het gemiddelde aantal per deelnemer bedroeg dit jaar 16 soorten, tegen 10 soorten de vorige keer.

Zelf voerde ik een telling uit op 27 december in en rond Noordwijk-Binnen. Daarbij noteerde ik 58 bloeiende soorten. De meeste soorten zie je in de winter op braakliggende terreinen, zoals aan de Losplaatsweg, bij het nieuwe zwembad en in de wijk Boechorst. Hierna hield ik nog een telling op het terrein van Willem van den Bergh (18 soorten) en een telling langs de Duinweg (20 soorten). Als ik uit deze tellingen de dubbeltellingen

Dagkoekoeksbloem

schrap, bedraagt het aantal bloeiende soorten in en rond Noordwijk 72.

Bij die bloeiende planten zijn drie groepen te onderscheiden:

A. ALTIJD BLOEIERS

Deze soorten zie je eigenlijk in elke winter zonder vorstperiode wel bloeien. Pas bij langdurige vorst bezwijken ze en sterven af. Het gaat hier om soorten als Madelief, Kleine brandnetel, Klein kruiskruid, Paardenbloem, Grote ereprijs, Herderstasje, Kropaar, Paarse dovenetel en Straatgras.

B. DOORBLOEIERS

Er zijn nogal wat soorten die doorgaan met bloeien zolang het niet al te koud wordt. Eén of enkele dagen met nachtvorst overleven ze doorgaans wel. Tot deze groep behoren vrijwel jaarlijks soorten als Dagkoekoeksbloem, Witte dovenetel, Duizendblad, Reukeloze kamille, Gewone berenklauw, Fluitenkruid, Gewoon biggenkruid, Gewone melkdistel, Gekroesde melkdistel, Stinkende gouwe, Rode klaver en Canadese fijnstraal.

Door het extreem zachte weer waren er deze keer veel meer doorbloeiers dan anders. Opvallende soorten daarbij waren Keizerskaars, Beemdkruid, Geel nagelkruid, Reigersbek, Franse silene, Grote klaproos, Gewone ossentong, Overblijvende ossentong, Muurganzenvoet, Rankende duivenkervel, Rond wintergroen en Gewoon knoopkruid.

C. VROEGBLOEIERS

Onder vroegbloeiers verstaat FLORON soorten die voor 1 juni geheel zijn uitgebloeid. Dat zijn dus de echte voorjaarsbloeiers. De opvallendste soort in deze categorie was ditmaal het Speenkruid. Al half december waren er tientallen gele bloemetjes langs de Offemweg te zien, spoedig gevolgd door bloeiende plantjes op andere beschutte plaatsen. Het Klein hoefblad vond ik niet in Noordwijk, maar wel op een bouwterrein in Spijkenisse. De eerste bloeiende Sneeuwkllokjes waren even na Nieuwjaar te zien naast de boerderij van Gé Warmerdam in het Langeveld. In de Noordduinen kwam begin januari al een Rode ribes in bloei. Bijzonder was ook de Gewone brem op Nieuw-Leeuwenhorst, die tientallen bloemen liet zien. In de gemeentelijke berm bleiden eind november al enkele narcissen, gevolgd door gele krokussen eind december. Langs het Schie stond eind december de Boerenjasmijn in bloei.

Een bericht in de krant van 8 februari vermeldde dat veel planten zo'n zes weken eerder in bloei zijn gekomen dan gemiddeld over de laatste 20 jaren. Dat lijkt mij wat overdreven. Niet overal bloeide het Speenkruid al in december en bij het Fluitenkruid en andere soorten ging het maar om enkele planten die in bloei kwamen. Maar hoe het ook zij, een winter waarin je nog vrijwel elke dag kunt botaniseren, is toch wel bijzonder.

Gekroesde melkdistel

BIJZONDERE PLANTEN IN DE DUIN- EN BOLLENSTREEK IN 2015

Jelle van Dijk

Sinds het verschijnen van de *Flora van de Duin- en Bollenstreek* in 1994 zijn in dit blad bijna jaarlijks overzichten verschenen van bijzondere plantenvondsten in onze regio. Daarbij waren altijd veel vondsten gedaan op bedrijventerreinen, bouwterreinen en tussen het plaveisel in woonwijken, aangedragen door Martien de Graaf. Helaas moeten we het nu zonder zijn waardevolle bijdragen uit het Urbane district doen, want op 15 mei 2015 overleed hij (zie *Strandloper* 2015, nr. 2). In 2015 heb ik weer veel terreinen bezocht, van de spoordijk bij Vogelenzang tot de steenglooiing van de Katwijkse Uitwatering.

Waardevolle aanvullingen kwamen ook dit jaar weer van Wim en Maarten Langbroek. Ook via de onvolprezen website www.waarneming.nl werd aanvullende informatie verkregen.

Alle hieronder genoemde plantenvondsten zijn trouwens (met foto) op genoemde website te vinden.

Niet opgenomen is de Zeelathyrus, gemeld op 8 november door Guido Rappé bij de Katwijkse Uitwatering. Ondanks frequent bezoek door diverse kenners kon deze soort hier niet gevonden worden. Hetzelfde geldt voor de twee zeldzaamheden, die in 2014, ook zonder foto, op www.waarneming.nl gemeld werden uit de Coepelduynen. Toen ging het om Zandweegbree en Oorsilene.

Ondanks ijverig zoeken waren beide soorten dit jaar niet te vinden. Ook navraag leverde niets op.

In onderstaande lijst gaat het, tenzij anders aangegeven, om soorten die niet eerder in de Duin- en Bollenstreek zijn gevonden.

De volgorde van de genoemde soorten is die van *Heukels' Flora van Nederland* (2005).

Schaafstro x Vertakte paardenstaart *Equisetum x moorei*

Op de noordhelling langs de Noraweg bleken in april enkele tientallen stengels van een onbekende paardenstaart te staan. Het gaat hier om de kruising tussen Schaafstro en Vertakte paardenstaart, die talrijk voorkomt in de duintjes van het Kennemerstrand bij IJmuiden.

Koningsvaren *Osmunda regalis*

Langs de kleine vijver van Nieuw-Leeuwenhorst bleek een flinke pol Koningsvarens te zijn neergezet. Bij de werkzaamheden bij de vijver in januari 2016 verdween de plant weer. Wellicht is de pol Hangende zegge langs de grote vijver afkomstig van dezelfde 'liefhebber'.

Zachte naaldvaren *Polystichum setiferum*

Tegenwoordig zijn allerlei soorten in tuincentra te koop. Zo ook de Zachte naaldvaren die is uitgepoot bij het koetshuis op landgoed Offem.

Vanuit deze aanplant verwildert de soort het aangrenzende bos is. Niet echt wild dus.

Geschubde mannetjesvaren - dennenbos Noordduinen

Geschubde mannetjesvaren *Dryopteris affinis*

Deze varenssoort staat in *Heukels' Flora* als zeer zeldzaam genoteerd. De publicatie van dit boek vond echter plaats in een tijd dat Sipke Gonggrijp zich nog niet met deze soort bemoeide. Deze varenspecialist heeft ontdekt, dat deze soort vooral te vinden is in aangeplante recreatiebossen in Laag-Nederland. In december 2015 doorzocht Sipke ook het dennenbos bij de Duindamse slag. Hij vond daar zowel de subspecies *affinis* als de subspecies *borreri*. Na dit bericht op www.waarneming.nl ben ik gaan zoeken en trof daar zowaar ook beide ondersoorten aan. De Geschubde mannetjesvaren onderscheidt zich van de gewone Mannetjesvaren door de talrijke bruine 'schubben' op de stengel in combinatie met het donkergroene, leerachtige blad dat in de winter groen blijft.

Keizerskroon - Rozenvlak in de AW-duinen

Keizerskroon *Frittelaria imperialis*

In mei meldde Jan Jacobs een groeiplaats met 13 planten van de geelbloemige variëteit in het Rozenvlak (AW-duinen). Vermoedelijk wijzen deze planten op een oude voerplaats voor Fazanten waar ook wel eens bollenafval werd gedeponeerd. Het betreft hier een andere plek dan gemeld in het rapport van Joop Mourik (1989) over de flora van de AW-duinen.

Dwergiris en Groen sneeuwkllokje - bosrand langs Duinschoten

Dwergiris *Iris reticulata*

Bollenwekers hadden en hebben de gewoonte om af en toe afval in de berm of in een bosje te gooien. Daar beginnen die bollen soms een tweede leven. Dat geldt ook voor de beide vondsten van de Dwergiris. In februari bloeide er een langs de trekvaart bij de Hogeveense molen; in maart trof ik deze soort aan in de bosrand langs Duinschoten in het Langeveld.

Herfstkrokus *Crocus speciosus*

Op 19 oktober trof ik deze soort aan in een slootkantje bij het Vinkenveld. Vermoedelijk is de soort verwilderd vanuit een tuin of via een afvalhoop.

Groot sneeuwkllokje *Galanthus elwesii*

In februari werden enkele polletjes aangetroffen in een bosje op het terrein van Willem van den Bergh. Vermoedelijk hier aangeplant en verwilderd.

Gevuld sneeuwkllokje *Galanthus nivalis Plenus*

In het verleden hebben we eigenlijk nooit goed op de sneeuwkllokjes gelet. Nu blijkt het sneeuwkllokje met 'gevulde' bloemen op meerdere plaatsen voor te komen: bij Ruijgenhoek, berm Loosterweg bij Wassergeest, landgoed Keukenhof, Overbosch bij Voorhout, langs de Gooweg in Noordwijk en in het bos van de Geestgronden in Hillegom.

Groen sneeuwkllokje *Galanthus woronowii*

Dit sneeuwkllokje, in de handel bekend onder de naam 'Green Snowdrop', bleek te groeien in de berm van Duinschoten, op landgoed Keukenhof en in park Rusthoff in Sassenheim.

Streephyacint *Scilla mischtschenkoana*

Deze soort werd onrdekt in het parkje van de Vogelenbuurt in Sassenheim. Ongetwijfeld verwilderd vanuit een nabijgelegen villatuin.

Buishyacint *Puschkinia scilloides*

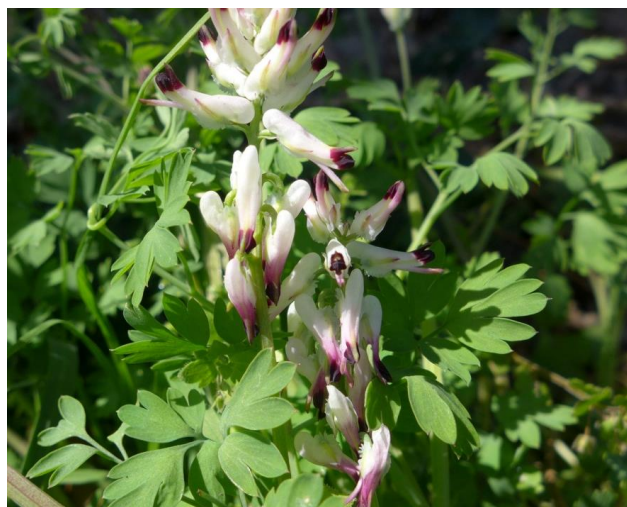
We besluiten de rij van verwilderde bolgewassen met de Buishyacint. Deze soort werd gevonden op twee plaatsen in Noordwijk aan Zee en massaal bij de oude begraafplaats in Noordwijkerhout langs de Herenweg.

Boszegge *Carex sylvatica*

Begin mei vond Wim Langbroek enkele polletjes langs de Nachtegaalslaan. In West-Nederland is dit een zeer zeldzame soort. Vermoedelijk stonden de planten hier al langer, maar waren ze ons niet eerder opgevallen tussen de vele pollen van de IJle zegge.

Kransgras *Polypogon viridis*

Op 13 september 2015 meldde Wim Langbroek deze soort uit de wijk Rijnsoever. Later bleek deze soort ook langs de Vinkenweg in Rijnsburg te groeien. Kransgras is een nieuwkomer, die in hoog tempo de steden in West-Nederland veroverd heeft. Deze soort met nu al honderden vindplaatsen staat nog niet vermeld in de Heukels' Flora! Opvallend bij deze zuidelijke soort is dat hij bloeit tot in de wintermaanden.

Rankende duivenkervel - wegberm Duinweg

Rankende duivenkervel *Fumaria capreolata*

In april vond Maarten Langbroek langs de Duinweg iets voorbij Puikenduin een paar pollen van deze zeldzame soort. De planten bloeiden tot in januari 2016 en lieten pas in het najaar de kenmerkende gebogen vruchtstelen zien. Deze soort werd tweemaal eerder in onze regio gemeld (1993 en 2005).

Dikkemanskruid *Pachysandra terminalis*

In februari vond ik een grote groeiplaats in het bos van Sancta Maria, niet ver van de plaats waar in het verleden veel tuinafval werd gestort. Deze soort is populair als bodembedekker en wordt in elk tuincentrum aangeboden. Vermoedelijk hebben alle vondsten in ons land met verwilderde tuinplanten te maken.

Gekield druifkruid *Chenopodium schraderianum*

In oktober trof ik twee plantjes aan, die ik op www.waarneming.nl als Druifkruid instuurde. Deze soort had ik kort daarvoor gezien op een strandje langs de Waal. Erik Slootweg, groot plantenkenner in het waarneming.nl-team, wees mij echter op enkele bijzonderheden aan deze plant, waardoor we deze plantjes als Gekield druifkruid konden inschrijven. Het betreft hier de zesde vondst voor ons land.

Nieuwzeelandse spinazie *Tetragonia tetragonioides*

Op www.waarneming.nl kun je ook "plant onbekend" invoeren. Meestal krijg je dan binnen enkele uren wel een reactie waarbij de juiste soort wordt genoemd. Dat deed ik met een gescande dia uit 1992. Op 15 mei van dat jaar maakte ik een dia van een mij onbekende plant die groeide in de zeereep langs de Koningin Wilhelminaboulevard. Erik Slootweg deelde mij mee dat het hier ging om de Nieuwzeelandse spinazie, een soort die nog geen tien keer in ons land is aangetroffen.

Kustmelde *Atriplex glabriuscula*

Op de steenglooiing van de Katwijkse Uitwatering groeien al jaren enkele meldesoorten.

Het vermoeden, dat hier naast de algemene Spiesmelde ook de veel schaarsere Kustmelde zou groeien, werd in 2015 bevestigd. Door de vruchtkleppen te vergelijken met die van Kustmelde langs de Afsluitdijk werd zekerheid verkregen.

Mosbloempje *Crassula tillaea*

De eerste vondst werd gedaan door Joop Kortselius op camping "de Noordduinen" in Katwijk. Hierna volgden vondsten op camping Ruigenhoek, camping Sollasi en bij het Hof van Breloft in de stoep! Zie het artikel over de soort in de Strandloper (2015, nr. 2).

Tuinbingelkruid *Mercurialis annua*

Het gaat hier om een soort van moestuinen en verwilderde hoekjes die algemeen is in de zuidelijke helft van ons land, maar schaars is in het westen en noorden. Op 24 oktober werden enkele plantjes aangetroffen langs een bollenveld in het Vinkenveld.

Veelbloemige roos *Rosa multiflora*

Deze roos, die wel eens wordt aangeplant in tuinen en plantsoenen, werd verwilderd aangetroffen in het struweel langs de oostelijke oever van het Oosterduinse Meer.

Kleine pimpernel - Noordduinen bij de golfclub

Kleine pimpernel *Sanguisorba minor subsp. minor*

De eerste vondst in onze regio staat op naam van Maarten Langbroek die deze soort begin mei aantrof in het open duin bij de Noordwijkse Golfclub. In wegbermen wordt wel eens de Moespimpernel *Sanguisorba minor subsp. balearica* uitgezaaid. Bij deze ondersoort zijn de bloemhoofdjes ellipsvormig.

Dwergmispel *Cotoneaster species*

In ons land komt eigenlijk maar één soort oorspronkelijk echt in het wild voor, de Wilde dwergmispel *C. intergerrimus*. Hiervoor moet je naar Zuid-Limburg gaan. In onze tuinen en parken zijn allerlei soorten Cotoneasters aangeplant. Vogels eten de vruchten en deponeren de pitten (zaden) in de bossen. Vooral in de dennenbossen van de Noordduinen zijn heel wat dwergmispels te vinden. Zelf had ik met hulp van Dirk Derdeyn (via [waarneming.nl](http://www.waarneming.nl)) drie soorten op naam gebracht: *C. divaricatus*, *C. sternianus* en *C. dielsianus*. Bij zijn speurtocht naar mannetjesvarens in december noteerde Sipke Gonggrijp nog drie andere soorten: *C. rehderi*, *C. hjelmqvistii* en *C. simonsii*.

Wit hongerbloempje - Luchter Zeeduinen

Wit hongerbloempje *Draba muralis*

In 1971 inventariseerde ik een deel van de Luchter Zeeduinen op planten (onderzoek van M.O. Boerman). Daarbij vond ik het Wit hongerbloempje ten westen van het Van Limburg Stirumkanaal. Hierna deze soort niet meer gezien (en ook niet echt naar gezocht). Begin mei 2015 vond Maarten Langbroek een mooie groeiplaats in de Luchter Zeeduinen. Dit zeldzame plantje was even in het nieuws bij het uitkomen van de nieuwe druk van het Groot Woordenboek van Van Dale waarin het hongerbloempje nu niet meer is opgenomen.

Aziatische veldkers - afvalhoop Achterweg

Aziatische veldkers *Cardamine hamiltonii*

Deze nieuwkomer in de Nederlandse flora bloeit vooral in najaar en winter. In december trof ik dit nietige plantje driemaal aan: slootje bij de Witte Raaf, afvalhoop langs de

Achterweg en in een slootje langs de Achterweg. Het plantje lijkt op de zeer algemene Kleine veldkers die soms ook tot laat in het najaar bloeit. Bij die soort heeft het blad veel meer zijblaadjes terwijl de hauwen vertikaal langs de stengel staan.

Boswederik - Klein-Leeuwenhorst

Boswederik *Lysimachia nemorum*

In januari 2015 vond ik een plant van deze soort op Klein-Leeuwenhorst. In juni stond de plant in bloei! Het gaat hier om de enige vondst in West-Nederland.

Weegbreeslangenkruid - wegberm Gooweg

Weegbreeslangenkruid *Echium plantagineum*

Deze soort uit Zuid-Europa wordt onder de naam Bijenvoer regelmatig in tuincentra aangeboden. In 2015 was deze soort te zien in een berm van de Gooweg in Noordwijkerhout, waar de soort tot in december bloeide. Maud Mommers vond deze soort ook op het terrein van Sint Bavo in Noordwijkerhout.

Groot glidkruid - slopie Beatrixstraat

Groot glidkruid *Scutellaria altissima*

In september vond Caspar Zuyderduyn deze soort in een slopie van de Beatrixstraat in Noordwijk aan Zee. Deze tuinplant werd tot nu toe in ons land ruim tienmaal verwilderd aangetroffen.

Loos blaasjeskruid - Koudenhoorn Warmond

Loos blaasjeskruid *Utricularia australis*

Begin augustus trof Wil Tami in een helder slootje op eiland Koudenhoorn (Warmond) bloeiend blaasjeskruid aan.

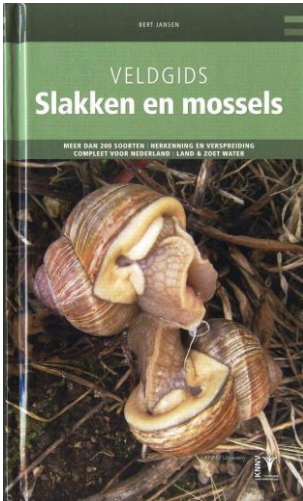
Het bleek te gaan om de soort Loos blaasjeskruid, een soort, die wel in het Groene Hart, maar niet in de Bollenstreek is te vinden.

Deze plant heeft geen wortels en leeft van de waterbeestjes die gevangen worden in de vele blaasjes van het uitgebreide 'wortelstelsel', dat in het water drijft.

In feite dus een vleesetende plant!

NIEUW IN DE JAN VERWEY BIBLIOTHEEK

Bert Jansen 2015. *Veldgids Slakken en mossels - land en zoetwater*. KNNV Uitgeverij Zeist. 272 pagina's. Prijs € 29,95.

Veel mensen zien wel schelpen op het strand liggen en kennen een aantal namen, maar de soorten die in Nederland in zoetwater en op het land leven, zijn nauwelijks bekend. Vanaf nu is er echter een veldgids die een goed overzicht geeft van alle soorten. Van de meer dan 200 in Nederland levende soorten worden kleurafbeeldingen van de schelp en/of het dier gegeven. Per pagina zijn in het kort de gegevens over de soort, waar het dier leeft en een verspreidingskaartje opgenomen.

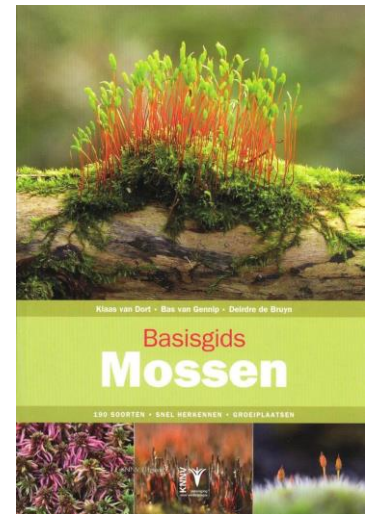
Het boek werd in oktober 2015 tijdens een symposium van de Nederlandse Malacologische Vereniging in Nijmegen gepresenteerd. Dit naar aanleiding van het 80-jarig bestaan van die vereniging. Dit is de club voor allen die zich op welke manier dan ook interesseren voor weekdieren (slakken/schelpen). Bert Jansen is één van de bekende leden en een amateur-malacoloog die onder andere inventarisaties in het veld uitvoert. Door zijn ervaring en de hulp van diverse experts heeft hij een boek samen kunnen stellen met de laatste stand van zaken. Want net zoals bij andere diergroepen, planten en paddenstoelen komen er nieuwe soorten Nederland binnen (en sommige verdwijnen) en verandert af en toe de naamgeving (vooral in de wetenschappelijke namen). Voor nu en de komende jaren zal deze veldgids het boek over landslakken, zoetwaterslakken en zoetwatermossels zijn.

De determinatietabel helpt een gevonden slakkenhuis of een mossel die bijvoorbeeld uit een sloot is opgediept, een naam te geven. Helaas gaat deze tabel vaak niet door tot op de soort. Maar met behulp van duidelijke foto's, tekeningen en beschrijvingen lukt het meestal wel je vondst op naam te brengen. In sommige gevallen lukt dat niet en is bijvoorbeeld anatomisch onderzoek aan de slak zelf nodig. Het is zo wie zo raadzaam in het begin determinaties te laten controleren.

Het is wel even wennen aan de namen van de onderdelen van een schelp. Bekende problemen ontstaan bij jonge dieren. Als je dat niet weet, gaat het fout als er afmetingen worden gevraagd. Een Wijngaardslak van 5 cm begint zijn leven met een schelpje van 2 mm! En slakken die op (sloot)oevers leven, vallen nogal eens in het water. Tijdens je onderzoek van slootjesdieren ligt er dan opeens een onbekend schelpje in je net. De tabel begint met de keuze: uit het water - van het land. Kom daar maar eens uit!

Wim Kuijper

Klaas van Dort, Bas van Gennip & Deirdre de Bruyn 2015. *Basisgids Mossen*. KNNV Uitgeverij Zeist. 168 pagina's Prijs € 21,95.

Deze gids behandelt 190 soorten mos, ruim een kwart van het aantal soorten dat in ons land is aangetroffen. In de inleiding zeggen de auteurs dat dit boek bedoeld is als introductieboek voor de belangstellende leek. Even verder merken zij op: "In de volgende hoofdstukken vertellen we alles wat nodig is om een onbekende mosplant op naam te brengen."

Zelf verdiep ik me al een aantal jaren in de wondere wereld van de mossen, maar nog steeds komt het regelmatig voor dat het mij niet lukt een gevonden mos op naam te brengen met de boeken die ik heb. Maakt dit boek de hoge verwachtingen waar? Het boek begint met een hoofdstukje over de bouw van mosplantjes en hun levenscyclus. Direct hierna volgt een stuk over de indeling in groepen: veenmossen, topkapselmosses, slaapmosses, hauwmosses, bebladerde levermosses en thalleuze levermosses. De meeste begrippen worden verduidelijkt met instructieve foto's. Dan volgt het hoofdstuk met determinatiesleutels. Eerst moet de hoofdgroep worden bepaald, daarna de familie en de juiste soort. Daarvoor zijn negen pagina's uitgetrokken. Dat is nogal weinig voor een mossengids. Het vorige introductieboek, de *Veldgids Mossen* (1998) telde 20 pagina's met tabellen en de *Beknopte Mosflora* (2006) heeft hiervoor 33 pagina's nodig. Deze ruimtewinst wordt allereerst behaald door de (zeer) zeldzame mossen, enkele daargelaten, niet te bespreken. Nog belangrijker in deze sleutels is dat in veel gevallen wordt afgezien van een tweedelige splitsing. Het kan zo maar gebeuren dat je uitkomt op een groep van drie tot zes soorten waarbij je verder moet zoeken aan de hand van de foto's en de bijbehorende tekst verderop in het boek. Belangrijk is, dat de kenmerken waarnaar wordt gevraagd, alle te zien zijn met een goede loep. Kenmerken die alleen door een microscoop zichtbaar worden, komen in deze sleutels niet voor, maar worden soms wel genoemd in het stukje tekst bij een soort.

Het grootste deel van het boek wordt uiteraard ingenomen door de soortbesprekingen. Daarbij gaat het om één soort per pagina, soms aangevuld met een zeldzaam familielid of een soort die sterk op de genoemde soort lijkt. De tekst beslaat slechts een zesde deel van de pagina; de rest wordt ingenomen door foto's. Daarbij is steeds een foto die het landschap laat zien waar de soort te vinden is. Als een mos in droge toestand er heel anders uitziet dan na een regenbui, is dat doorgaans ook met een foto in beeld

gebracht. De meeste foto's zijn van goede kwaliteit en laten veel details zien. Bij sommige soorten (bijvoorbeeld bij de slaapmossen) lukte het niet steeds de kenmerken goed in beeld te brengen.

Tenslotte de vraag: als we in onze omgeving een wandeling maken, kunnen we dan met dit boek (bijna) alle mossen op naam brengen? Vermoedelijk zal dat maar ten dele lukken. Mossen determineren is gewoon moeilijk, zeker als het gaat om de kleinere soorten. Maar ook sommige forse slaapmossen en veel veenmossen breng je met dit boek niet zo maar op naam. Daar komt echt meer voor kijken. Tenminste zo verging het mij. Dat neemt niet

weg dat dit boek een prima inleiding is op de bestudering van mossen en dat het boek er zeker in zal slagen het aantal mossenliefhebbers te vergroten. Voor het determineren van lastige soorten (en daar zijn er veel van!) is het raadzaam eens met een deskundige op stap te gaan en je aan te sluiten bij de Mossenwerkgroep. Deze groep komt iedere eerste dinsdag van de maand (september - april) bij elkaar in het Jan Verwey Natuurcentrum.

Jelle van Dijk

WAARNEMINGEN OKTOBER, NOVEMBER, DECEMBER 2015

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht is te vinden van de vogels die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

OPNIEUW EEN ZELDZAME TAPUIT

Na de Oostelijke Blonde Tapuit diende er zich in november weer een nieuwe soort aan voor ons waarnemingsgebied. Na de Oostelijke Blonde Tapuit van afgelopen voorjaar was dit opnieuw een zeldzame tapuit, de **Woestijntapuit**. Jan Wierda ontdekte de vogel net na de middag in de Elspeerpolder, op de plek waar in 2013 de Kleine Klapekster bivakkeerde. Daar zat hij afwisselend in de tuintjes aan de ene kant van de weg en het grasland aan de andere. Het was een fraaie eerstejaars man. Met zijn zandkleurige verenkleed, zwarte keel en grotendeels zwarte staart was hij onmiskenbaar. De eerste vogelaars uit de buurt waren al na 20 minuten ter plekke. Tot het donker trok de vogel vele tientallen belangstellenden. De volgende ochtend bleek hij er nog te zitten en was hij ook voor vogelaars van verder weg binnen bereik. Met tussenpozen was hij de hele dag te zien. Ruim over de honderd vogelaars voerden hem uiteindelijk in op

www.waarneming.nl. De Woestijntapuit is net een tikje minder zeldzaam dan de Oostelijke Blonde Tapuit. Sinds 2005 wordt jaarlijks wel één Woestijntapuit gezien in Nederland, maar vaak ook niet meer dan dat. Hij broedt in de woestijnen van Noord-Afrika en het Midden-Oosten en de dorre hoogvlaktes van Centraal-Azië vanaf het Kaspische gebied tot in Mongolië en de Himalaya. De dwaalgasten in Europa blijken met name uit Centraal-Azië te komen. Dit zijn vogels die in de winter in Saoedi-Arabië en Noordoost-Afrika terecht hadden moeten komen. Een kwartslag verkeerd in de richting en ze belanden in onze regionen. De waarnemingen zijn in de herfst altijd laat in het seizoen en een waarneming in november past daar goed bij. Bijna de helft van de waarnemingen in Nederland komt uit die maand. Daarna komen vooral de maanden oktober en december. Op dat moment zijn de gewone Tapuiten al vrijwel doorgetrokken, op een enkele achterblijver na. Late tapuiten zijn dus altijd belangrijk om goed op te letten, want je weet nooit of je een keer zo'n verdwaald beest van de Centraal-Aziatische hoogvlaktes tegen het lijf loopt.

Woestijntapuit 21-11-2015 Elspeerpolder ©Joost van der Sluijs

IJSVOGELS BREIDEN ZICH GESTAAG UIT

De derde zachte winter op rij betekent goed nieuws voor de IJsvogel. In de serie koudere winters van 2009-2013 hadden ze te lijden onder langdurige vorstperiodes. De broedvogelstand in Nederland viel met de helft terug.

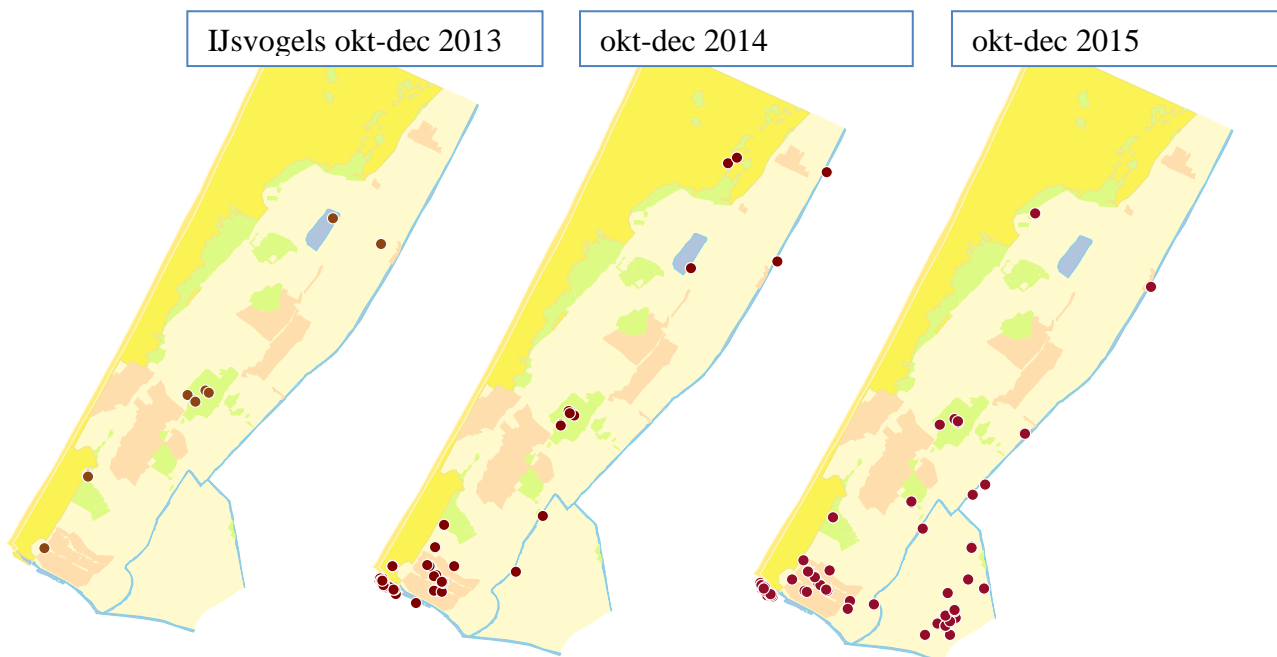
Aan het eind van deze periode, in het late najaar en vroege winter van 2013, was de vijver van Leeuwenhorst één van de weinige plekken waar met regelmaat een IJsvogel te zien was in ons waarnemingsgebied (zie kaartje). In 2014 en 2015 was te zien dat de stand terugveerde. Naast Leeuwenhorst raakte in 2014 het gebied van Rijnsoever tot Willem v.d. Bergh goed bezet. In 2015 breidde hij nog verder uit en werden IJsvogels ook veel gezien in de Elsgeestepolder en ten oosten van Noordwijk langs de Leidse Vaart. De kaartjes laten de verspreiding zien aan het begin van de winter.

De piek in de aantallen ligt eerder in het jaar, in september. Dan zijn de jonge vogels nog massaal aanwezig en arriveren er buitenlandse vogels. De vogels zijn dan ook opvallend aanwezig omdat ze een goede winterstek willen veroveren en zich laten gelden richting de concurrentie. In de vroege winter vallen ze minder op: ze zitten rustig op hun vaste plekken en houden zich gedeisd in afwachting van wat de winter gaat brengen. Ook is er dan al een deel van de nieuwe aanwas uitgevallen of weg getrokken. Of deze winter inderdaad weer gunstig wordt voor IJsvogels weten we pas tegen de tijd dat deze Strandloper in de brievenbus valt.

Als dat zo is dan kunnen we goede hoop hebben dat er komend broedseizoen opnieuw IJsvogels in ons waarnemingsgebied tot broeden gaan komen.

IJsvogel 12 december 2015 Rijnsoever Katwijk ©Peter van Duijn

EEN RUSSISCHE ROODBORST

In Rusland geringde Roodborst Duinpark-fam. Vink 20 okt 2015 ©Jelle van Dijk

Roodborsten zijn vastegast in veel tuinen in de winter. Het is er altijd maar één, Roodborsten houden ook in de winter een strikt territorium aan waar ze geen soortgenoten in dulden. De tuin-Roodborst kan een lokale vogel zijn, maar de kans is ook groot dat het een wintergast is van elders. Al voorbij het zuiden van Zweden en het midden van Duitsland trekken alle Roodborsten weg naar het westen en zuidwesten van Europa. Oostelijk reikt het broedgebied tot aan de Oeral en deze vogels hebben flinke afstanden te overbruggen. Dat ze dat ook echt doen bleek op 19 oktober toen een onfortuinlijke Roodborst tegen een ruit vloog in de wijk Duinpark. Deze was 14 dagen eerder geringd in Rusland, op het ringstation van Rybachy. Jelle van Dijk zorgde ervoor dat de vogel in de collectie van Naturalis werd opgenomen. Een vogel waarvan de precieze herkomst bekend is, is tenslotte extra waardevol voor onderzoek. Op de foto is te zien dat het een eerstejaars vogel is. Je ziet twee grote dekveren met een gelige punt. Dit zijn veren van het juveniele kleed die nog niet zijn geruid. Rybachy ligt in Kalingrad, op een smalle landengte die werkt als een trechter voor trekvogels. De Roodborst is hier waarschijnlijk gevangen toen hij al onderweg was vanuit het broedgebied. Hij kan heel goed diep in Rusland uit het ei zijn gekropen afgelopen zomer. Dat ons land voor Roodborsten uit Rusland geen ongebruikelijke stop is, blijkt uit een tweede vogel met een Russische ring in de regio. Die werd op 10 oktober gevangen in Meijndel en bleef daar in elk geval t/m 16 oktober aanwezig. De vogel van het Duinpark had in 14 dagen 1127 km afgelegd, gemiddeld zo'n 80 kilometer bij dag. Roodborsten zijn nachttrekkers, dus waarschijnlijk heeft hij in die 14 dagen de meeste nachten een stuk gevlogen om op tussenliggende dagen op een geschikte plek weer aan te sterken. Helaas bracht een ruit in Duinpark een abrupt einde aan een indrukwekkende tocht.

MAANDOVERZICHT

oktober

Oktober was een maand met rustig en droog weer. De depressies die normaal in de herfst langstrekken bereikten ons niet. Er was weinig wind en deze zat aanhoudend in de oost tot noordhoek. De eerste helft van de maand was zonnig, maar de tweede helft vooral grauw.

Op 1 oktober vloog een **Kleine Zilverreiger** over die gezien werd bij de St Bavo en de Puinhoop (MW, RR). In de eerste week van de maand zaten de struiken vol met **Goudhanen**. De influx was ook op de Puinhoop te merken met een recordaantal overvliegende en door de struiken trekkende vogels: 17 op 3 oktober en 42 op 10 oktober (RR ea). In de eerste week van oktober waren nog een aantal **Bladkoningen** aanwezig: van 2-4 oktober één in een groep Goudhanen in de Coepelduynen (JS) en op 5 oktober één bij de Puinhoop (RR ea) en één bij de Duindamseslag (MW). Deze maand stonden nog steeds percelen bollenland onder water, bij De Zilk (tot 4 oktober), en langs de Achterweg en de Rijnsburgerweg (tot in november). Deze trokken late doortrekkende steltlopers aan. Langs de Rijnsburgerweg leverde dit op 2 oktober een **Oeverloper** op (BB), een **Bosruiter** op 10 oktober (JW ea) en een **Kemphaan** op 31 oktober (JW). Bij De Zilk zaten op 3 oktober nog 8 **Kemphanen** en op 4 oktober nog een **Bontbekplevier** en een **Groenpootruiter** (HV). De eerder aanwezige **Kluten** langs de Achterweg bleven nog t/m 10 oktober aanwezig met tot 3 vogels (GB ea) Op 3 en 4 oktober zat er ook één op het perceel langs de Rijnsburgerweg (HV ea). Ook op het strand was doortrek te zien met op 9 oktober 3 **Zilverplevieren** op het strand van de AWD (LT). Het zachte weer leverde ook laat doortrekkende zangvogels zoals 2 **Paapjes** op 3 oktober in het Vinkeveld (JF), één op 4 oktober in het Middengebied (RM) en één op 17 oktober in de Coepelduynen (PS). Ook laat waren een **Gekraagde Roodstaart** op 18 oktober in Rijnsoever (AM), een **Tapuit** langs de boulevard op 29 oktober (KV) en in de Coepelduynen op 31 oktober (RR ea). Op 18 oktober deed een subadulte **Zeearend** even ons waarnemingsgebied aan en zat even aan de grond in De Blink (RJ). Op 23 oktober vlogen 2 late **Boomvalken** over Sollasi (RJ). Op 26 oktober vloog een vermoedelijke **Giervalk** over zee langs de Puinhoop (RR, JHa). Door de aanhoudende meewind had de Puinhoop te kampen met lage aantallen overtrekkende vogels. De doortrek van vinken en lijsters was maar een fractie van wat er in

Velduil 25-10-2015 Coepelduinen ©Joost van der Sluijs

andere jaren gezien wordt. Eén van de weinige topdagen met tienduizenden vogels was 26 oktober met o.a. 8600 **Kramsvogels**, 1760 **Houtduiven** en 1600 **Veldleeuweriken** (RR ea). Er was een kleine influx van **Zwarte Mezen** met 457 ook op 26 oktober (RR).

Dezelfde dag trok een groepje van 8 **Witkopstaartmezen** over de Puinhoop en op 31 oktober nog één (RR ea). Zeldzame doortrekkers waren **Velduil** (op 6 dagen), **Grote Pieper** (op 5 dagen) en **Europese Kanarie** (op 4 dagen). Op 31 oktober zaten 2 Europese Kanaries ter plekke in de struiken rond de Puinhoop (AE ea). Tekenend voor de matige trek was dat maar één keer een **IJsgors** werd gezien, op 3 oktober (PS ea). De zeetrek kwam pas eind van de maand wat op gang met als hoogtepunten groepjes van 6 en 11 **Grote Zilverreigers** op 26 en 31 oktober en

een **IJsduiker** op 26 oktober (JD). Vanaf 23 oktober kwamen er ook **Alk/Zeeoeten** binnen met een maximum aantal van 273 op 30 oktober (JD). Op 31 oktober was een **Klapekster** aanwezig in de zuidelijke AWD (TJ).

Met het zachte najaarsweer bleven veel vlinders tot laat in de maand actief. **Bont Zandoogje** (AV) en **Kleine Vuurvlinder** (JDi) werden beiden nog op 31 oktober gezien en **Atlanta** en **Klein Koolwitje** daarna zelfs nog in november.

Europese Kanarie 31-10-2015 Katwijk aan Zee - De Puinhoop ©René van Rossum

november

November was relatief warm. Onder invloed van een hogedrukgebied begon de maand met bijna zomerse temperaturen. Vanaf 4 november werden lagedrukgebieden bepalend voor het weer en kwamen we in een westelijke stroming. Die bracht drie stevige najaarsstormen, op 15, 17 en 29 november. Vanaf 20 november zorgde een noordelijke stroming voor guur en nat weer.

Taigaboomkruiper 29-11-2015 Noordduinen Noordwijk ©Casper Zuyderduyn

november 2 langs de zeetrekthut (HS). Late **Grote Sterns** vlogen op 13 (PS) en 14 november langs (CZ). Op 22 november was een **Kuifaaalscholver** kort aanwezig in de branding (PL). Een tweedejaars **Kleine Burgemeester** liet zich van 22 tot 28 november af en toe zien bij de Binnenwatering (AM ea).

Op 29 november was een **Grote Burgemeester** aanwezig, waarschijnlijk dezelfde vogel die daarna domicilie hield in de binnenhaven van Scheveningen (SjS). In de Elsgeesterpolder was het de hele maand goed vogels kijken.

Op 4 november was er een late **Bruine Kiekendief** aan het jagen (WK). Op 20 november ontdekte Jan Wierda er een eerstejaars mannetje **Woestuintapuit** (JW). Deze soort was niet eerder in ons waarnemingsgebied gezien. Op 26 november zat er een **Sneeuwgorz** in de polder (HV).

De maand werd afgesloten met nog een fraaie ontdekking: Casper Zuyderduyn vond op 29 november een **Taigaboomkruiper** in de dennen in de Noordduinen (CZ). Dit is de 6^e waarneming voor ons waarnemingsgebied van deze lastig te vinden soort.

Het aantal rustende **Goudplevieren** op het perceel dat onder water stond langs de Rijsburgerweg bereikte op 1 november het maximum met 680 vogels (HV). Op het perceel langs de Achterweg waren die dag een **Kleine Zilverreiger** (JD) en een **Krooneend** aanwezig (HV). De volgende dag was er een ongebruikelijke waarneming vanuit de zeetrekthut. Er vlogen groepjes Krooneenden langs, 28 naar zuid, 13 naar noord (JD HV, RS), wellicht vogels die pendelen tussen Meijndel en de AWD.

Op 1 november was een **Kleine Alk** even aanwezig in de Binnenwatering (AM). Langs de zeetrekthut vlogen er in de loop van de maand drie: op 8, 21 en 27 november (JD, JB).

De stormen van 13 en 17 november brachten veel zeevogels in zicht van de kust. De dagen voorafgaand aan de eerste storm was er een sterke passage van **Jan-van-Genten** met 239 vogels op 10 november (JD, RS). Op 11 november volgden 2 **Vale Stormvogeltjes** (JD). Bij het luwen van de storm op 14 november was een grote groep **Drieteenmeeuwen** van 2080 vogels aanwezig voor de zeetrekthut (JD).

De meeste jagers trokken na de storm langs, met 4 **Middelste** en een **Grote Jager** op 14 november en 3 Grote op 18 november (HS ea) en 8 Middelste Jagers op 19 november (RS, JD).

Opvallend was dat er ook late **Kleine Jagers** bij zaten, in totaal 7 van 3 t/m 18 november (HV ea). De eerste **Grauwe Pijlstormvogel** verscheen tijdens de storm op 13 november (JD). Het totaal voor de hele periode kwam op 5.

Op 13 november vloog een **Rosse Franjepoot** langs de uitwatering (BB) en op 18

december

De decembermaand was de zachtste in drie eeuwen, sinds het begin van de weerwaarnemingen. Nachtvorst bleef zelf helemaal uit. Een aanhoudende zuidwestelijke stroming voerde zachte oceaanlucht aan. De wind zat vrijwel steeds in het zuiden tot zuidwesten en trok op een aantal dagen aan tot windkracht 5 tot 6. Het jaar eindigde met grauwe dagen met zuidoostenwind.

Langs de zeetrekhut vlogen op 2 december 2 **Kleine Alken** (JD) en op 6 december een **IJsduiker** (PS).

Er was een opvallende late doortrek van **Sijzen**. Op 8 december vlogen er 600 door de zeereep langs de zeetrekhut (JD, RS) en op 11 december waren er minimaal 200 aanwezig in Nieuw-Leeuwenhorst (WB). Op 9 december was een **Ruigpootbuiser** aan het jagen boven de Zilkerpolder (PH).

Met de extreem zachte decembermaand waren er duidelijk meer overwinterende zomervogels.

Bij het Zwarte Pad Katwijk zat op 9 december (JM) en 19 december (PD) een **Zwartkop**. Op 5 locaties zaten **Tjiftjaffen**, opvallend genoeg vooral buiten het dorp (CZ ea). **Roodborstapuiten** overwinterden in de Elgeesterpolder (FK) en in de Coepelduynen (HV ea).

Op 13 december zat er een groep van 12 **Witte Kwikstaarten** in Kloosterschuur, Rijnsburg (FK). Ook bij de Achterweg (2)

Zwartkop 19 december 2015 Katwijk aan Zee - Zwarte Pad ©Peter van Duijn

en in de Coepelduynen (2) zaten overwinteraars (AM, HV). Op Offem was een groepje **Zwarte Mezen** blijven hangen (HV). **Boomleeuweriken** verlaten in de winter de duinen om de bollenvelden op te zoeken. Maar dit jaar was er in de duinen blijkbaar voldoende te vinden en zaten er op 20 december nog 16 in de Coepelduynen (JR). **Wilde Zwanen** zijn een schaarse verschijning geworden in ons waarnemingsgebied. In december was er één waarneming, van één vogel in de Zilkerpolder op 17 december (JD).

De tweedejaars **Kleine Burgemeester** dook nog één keer op bij de Binnenwatering, op 20 december (AM). Eind van de maand bracht harde wind nog late zeevogels. Op 23 december vloog een **Grauwe Pijlstormvogel** langs de zeetrekhut (JD), één van de slechts twee decemberwaarnemingen in Nederland dit jaar. Tussen 24 en 29 december passeerde op de meeste dagen wel een **Middelste Jager** (JD ea) en op 27 december kwamen er 2 **Grote Jagers** langs (JD, HV). Op 29 december vloog een **Roodhalsfuut** langs (PS, RS)

Waarnemers

AE Arjan van Egmond
AM Annelies Marijnis
AV Albert Vliegthart
BB Bas van den Burg
CZ Casper Zuyderduyn
FK Fred Klootwijk
GB Gijsbert van der Bent
HV Hein Verkade
HS Hans van Stijn
JB Joost Bouwmeester
JD Jelle van Dijk

JDi J. Dijkstra
JF Jaap Faber
JHa Joël Haasnoot
JM Jaap van der Marel
JR Job de Ridder
JS Joost van der Sluijs
JW Jan Wierda
KV Koene Vegter
LT Louis van Trigt
MW Maarten Wielstra
PD Peter van Duijn

PH Pel van Hattum
PL Peter Logtmeijer
PS Peter Spierenburg
RJ Rob Jansson
RM Rob de Mooij
RR René van Rossum
RS Rien Sluijs
SjS Sjaak Schilperoort
TJ Tom Jeltens
WB Wijndelt Boelema
WK Willem Knoppert

bron: www.waarneming.nl

b.v.

TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN

Joop Faase BV
Prins Bernhardstraat 90
2202 LR NOORDWIJK

T 071 - 361 35 58

F 071 / 362 03 92

E joopfaase@wanadoo.nl

Good morning beautiful

Word beschermer van het Zuid-Hollands Landschap

Tussen vele gebouwen en wegen laat onze provincie zich van haar beste kant zien. U ook?

Sta stil bij uw natuur en help ons om de unieke natuur-

gebieden in Zuid-Holland te behouden en uit te breiden. Word nu beschermer van het Zuid-Hollands Landschap. Van ons krijgt u elk kwartaal een gratis tijdschrift.

☎ 010-2722222

Zuid-Hollands Landschap
www.zuidhollandlandschap.nl

BESCHERM DE DUINEN

Stichting Duinbehoud geeft 4x per jaar het magazine DUIN uit, met foto's, artikelen en wetenswaardigheden over de duinen. Actuele duinberichten worden regelmatig op de website geplaatst. Hier kunt u zich ook aanmelden als donateur en onder andere gratis een digitaal nummer van DUIN downloaden.

WWW.DUINBEHOUD.NL

bedden
SPECIALIST.NL

beddenspecialist
VERKADE

V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661
www.beddenspecialist.nl/verkade

LinLux

Uw grafisch dienstverlener

...zowel particulier als zakelijk

MultiCopy Katwijk/Noordwijk

De Scheysloot 3, 2201 GN Noordwijk
T 071 408 10 03
E katwijk@multicopy.nl
I www.multicopy.nl/katwijk

MultiCopy Teylingen

Wattstraat 64, 2171 TR Sassenheim
T 0252 21 50 99
E teylingen@multicopy.nl
I www.multicopy.nl/teylingen

MULTICOPY
THE
COMMUNICATION
COMPANY

KOM VOGELN IN DE KAUKASUS

Geheel verzorgde vogel-
en natuurreizen in een
ruige en vogelrijke regio
o.l.v. Nederlandse gids.

Vogelreis Georgië
28 april t/m 10 mei 2016
o.a. kans op 210 soorten vogels

Vogel-, Natuur- en Cultuurreis Armenië
19 juli t/m 1 aug2016!

incl. culinaire hoogpunten!

Aanbod, prijzen en data:

www.kaukasusplus.nl

info@kaukasusplus.nl
t. 0031(6)234 60236

KAUKASUS PLUS ✚ REIZEN

Reizen met een Plus in de Kaukasus!

www.strandloper.nl

**HEERLIJK
UITWAAIEN
AAN DE KUST**

Natuur bij u in de buurt

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL

ANTIQUARIAAT

Moby Dick

*gespecialiseerd
in natuurboeken*

Schoolstraat 31
2202 HD Noordwijk
Tel. (071) 361 94 98

www.mobydicknoordwijk.nl

Nu verkrijgbaar!

68 pagina's
vogel-
inspiratie
bestel 'm
GRATIS

Boordevol
TUINTIPS

Boordevol
CADEAUS

Boordevol
VOGELS

Houdt u ook van vogels en natuur?

Bestel dan nu het GRATIS magazine 'Vogels dichterbij' van Vogelbescherming Nederland. Vol met tips over vogels kijken en hoe u van uw tuin een klein vogelparadijs maakt. Zodat we samen de vogels beschermen.

Ga na vogelbescherming.nl/dichterbij en bestel; u ontvangt het magazine binnen een week thuis.

Haal ook de natuur in huis met dit prachtige magazine.

Bestel 'm GRATIS op
vogelbescherming.nl/dichterbij

DE BESTE Boekverkoper
van Nederland

Online boeken
bestellen?
Sta achter je
Noordwijkse
boekhandel en ga
naar onze webshop

www.boekhandelvandermeer.nl

Vandaag besteld en morgen
overal in Nederland
thuis bezorgd.

L Boekhandel van der Meer
Libris Noordwijk > www.boekhandelvandermeer.nl

ALTIJD WAT TE BELEVEN IN DE VEENWEIDEN

Natuur bij u in de buurt

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL